

MUNKÁCSY MIHÁLY; TANULMÁNY A MÜTEREMBEN C. KÉPHEZ.

Kiss Emil (New-York) gyűjteményéből.

**ORSZÁG N KÉR
KÉPZŐMŰVÉSZET
FŐISKOLA**

MUNKÁCSY LELKE

Egy napsugaras őszi délután, a lefelé hajló nap tüzes fényébe borultan, ott ülünk 33 évvel ezelőt, a Grand Café terraszán, mi fiatal magyarok. A Járdán hullámzott a sétáló tömeg, a kettős kocsisor előkelő dámdíjt és gavallérlajt megbámulva.

Egyszerre csak a járókelők mind a kocsiútra tekintenek, s leveit kalappal sorfalat állanak. A lassan haladó viktóriában egy

vesztett léleknek a beteg test nem jött segítségére és összecsaptak felette a hullámok.

Ebbe a tragédiába belepillantani, az emelkedés és esés lélektani rugóit kikutatni kísértjük most meg. Önvallomások, levél-töredékek, kortársainak adatai révén igyekszünk felfedni a leplet, mely a mester lelki életének rejtelmeit takarja.

MUNKÁCSY MIHÁLY: OLÁH CSALÁD A HÁZ ELŐTT.

őszhajú úr ül a feleségével, jóindulatúan mosolyog, s fogadja a tömeg üdvözlését.

Egymásra nézünk, szinte szédülten a hiúságtól, mi fiatal magyarok, mert megláttuk a mestert, Munkácsyt, amint a művészet fővárosa hódolt előtte.

Az egykori munkácsi só-perceptor fia, akkor, 1892-ben, miközben a *Honfoglalás*-on dolgozott, meghódította már művészetével a tömegeket. Nevét a fáma szárnyára kapta, *Milton*-ját, *Krisztus Pálátus előtt*-jét ösmerte a kontinensen és Amerikában mindenki, ez a hírnév, úgy tetszett, rendíthetetlen alapon nyugszik. De jött egy fordulat. A *Mozart*-nál, a *Honfoglalás*-nál, az *Ecce homo*-nál meg kellett érnie, mint kezdtek ki, a támadások koncentrikus tüzebe került és ő nekifeszített munkával akart ellenállani. Titáni küzdelem volt ez, de az óriás összeroppant. Az egyensúlyát

I.

A hírnév dicsfénye, mely nevét körülövezte, a legendák, melyek körülfonták, úgy látszott, hogy áthághatatlan választófalat vonnak köréje, s elzárják az utat attól, hogy lelke mélyébe pillanthatassunk. Egy párisi palotában székelő, dúsgazdag, főúri életet élő, minden földi javakban dúsaképe boldog és irigylésreemlélt ember képe ragyogott felénk, kinek hírének impresszáriója állandóan éleszt, műveit amerikai millárdosok búsán fizetik, pompa és ragyogás az élete, ő maga szinte fenékgig habzsol a földi boldogságban. A nagy estélyek, a fejedelmi látogatások híre, az örökös mondain-élet szédületes tempója elkápráztatta kortársai szemét. Legendás hős volt Munkácsy...

Ezzel szemben az igazság az, hogy alig ösmérünk művészt, akinek lelki életé-

ről behatóbb ismereteink volnának, akinek külső és belső tépelődéseiről, örökös magaviaskodásairól, állandó izgalmas lelki küzdelmeiről, melyeket sőtét rémképeivel folytatott, őszintébb önvallomások szólnának. Levelei, melyeket benső barátnőjének, Chaplin asszonynak írt gyermek- és ifjúkoráról, melyeket később könyvbe dolgoztak fel, megdöbbentő igazságérzettel, s részletekig hatoló vizionárius erővel mutatják be a gondatlanul játszó gyereket, majd a sanyargatásoknak kitett asztalosnást, az önmagát kínzó asztaloslegényt, mindaddig míglen sorsa megváltozik és Szamosy Elek magához nem veszi, hogy festővé képezze. E vallomások alapján megismerjük azt a matériát, melyből a későbbi Munkácsy formálódott. E lélek alaprétege valami naiv öröm, édes sóvárgás az élet szépségei, kiapadhatatlan epedés a szeretet, a barátság, a hűség után, s éppen ezért mélyen érzett fájdalom, sajnó kín, állandó félelem méltatlannak érzett helyzete, elvisehelhetetlennek tetsző sorsa fölött. A gyermek naiv bizalmát a keserű csalódások folyton kirabolják. Hogy simulna csobai nagybátyjához, mint kúszna tanulás közben térdeire, de csakhamar rájön, mily veszedelmes ez a bizalmas közelség, nagybátyja, ha a leckét elvéli, hol a haját ráncigálta

MUNKÁCSY MIHÁLY: FONÓ ASSZONY.

meg, hol a fülét cibálta.* Ez a megjegyzése szimbolikus jelentőségű. Beléje oltotta a bizalmatlanságot az élet kegyetlen álságai láttán, melyek gyors iramban közeledtek feléje, hogy szinte eltapossák. Legrégibb emléke az az öröm, melyet neki az apa taltékpipájának szívárványos színe okozott. Szigorú nagybátyjának pipaszárával szemben, mily örömmel emlékszik nagynénje, Steinné jószágára, gyermekkorra apró örömeire: a hancurozásokra, az ajándékkal kapott vízfestékes dobozra, mellyel telepíngálhatta iskolai felzárkózását, a Vidovsky-fiúkkal való meghitt barátkozására, Vidovsky néni anyai jószágára, a vajaskenyérré, mely éppen oly nagy volt, mint a Vidovsky gyerekeké, az őrési kertre, melyben pajtásaival szabadon kergetődzhetett, a metszetek másolására, melyet versenyt űzhetett pajtásaival, — s íme a boldog életnek egyszerre vége, nagybátyja asztalosnásnak adja, s mihamar rájön helyzete megalázó voltára és szenvedni a testi fenytéseket, melyek lelkét is megsebzik. És ezek a lelki sebek még jobban égetnek. Nem tartotta önmagához és családjához méltónak az asztalosnás sorsát, a durva munkát, a szellemi élet teljes kihalását, társai brutallítását, fondák helyzetének tulajdonította gyermek szerelmében való csaló-

MUNKÁCSY MIHÁLY: OLÁH MENYÉCSKE.

* Souvenirs, Paris. Calman Lévy, Magyarországi k. Lestény Sándor. Amicus kiad. 30. l.

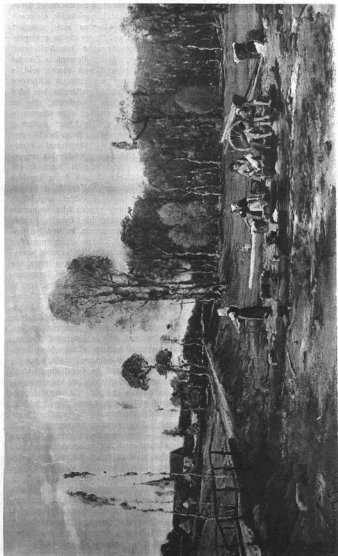

MUNKÁCSY MIHÁLY: RÉSZEG EMBER HAZATÉRÉSE.
Kiss Emil (New-York) gyűjteményéből.

dását, s ezenközben öntudatlanul bizsergett benne egy homályos vágy, ami a játékosan üzött rajzolgatásban ösztönszerűen megnyilatkozott; s ha Vidovskyeéknál vasárnaponként rajzolghatott, elfelejtette egész heti nyomorúságát; ha deszkát gyalult és közben a durva ács-ceruzával telerajzolhatta azt, — nem látott és nem hallott semmit, míg mestere oldalba dőfése fel nem ébresztette álmódzásaiból. Aradi leánykorában a napi tizenöt zsemlyén élősködő *Zsemlyés Miskának* az volt egyetlen vizsgálata, hogy amit inaskorában ritkán tehetett meg, most már mázolhatott, fényezhette a bútorokat szabadon. De ez apró öröm mellett égette őt az a tudat, hogy csabai pajtásai, az aradi diákok haladni fognak, s ő belefutad a gyaluforgácsba, a porba, piszkosba, — mártírnak érezte magát, lázálmok kínozták, s a lelki-bánat testileg is leírta. Így került haza Csabára, ahol lábadozásának ideje alatt egy cégfestőhöz került, akinél rátólól Szamosy Elek és nagybátyja minden aggá-

lyoskodása ellenére megy vele, nagy hittel, a bizonytalan sorsba, festőnek. Természetének alaprétege, a naiv hit felszabadult és most mint festőönvendék, megerősödött öntudattal lép csabai pajtásai közé, társ a társához, — új embernek érezte magát. A nélkülözésekkel nem törődik, csak a belső ördöggel, mely éjjelente mellére nehezedik, s kínozza kétellyel, tépi aggással — lesz-e belőle művész? Nem hull-e vissza régi helyzetébe? Ez a második aradi tartózkodás, noha pártfogói akadnak, telve volt lelki izgalmakkal, hite és féelme ingadozásaival, míglen hite győzött és másfél-évi tanulás után, otthagya Szamosy, Gerendásra megy nagybátyjához, festeni, műveivel aztán szerencsét próbáljon Pesten.

Festeni? Miből? Az élményeiből. Ezek az ifjúkori küzdelmes évek rendkívül kifejlesztették érzékenységét s megfigyelő erejét, az ilyen nagy belső viharokon átessett lélek meggazdagodik élményekben, szinte egy életre való anyaggal telik meg. „Ha eltűnököm multam emlékei felett — írja

MIKÉLYSI MIHÁLY: MÓSONÓK.

OHSEZ. M. KIB.
KEPZŐDÖCSÉNYEI
FŐISKOLA

Emlékirat-ban — bizony nem egy jó zsánerekép témám akad... Akadt is. Így az inasgyerek alakja nem egyszer befurakodott képeibe. Az *Ásító inas* azon fájó percek emléke, mikor Lang mester tót szolgájának durva *Chlapci horé*-je már a hajnali órában felharsant, hogy kizavarja legedesebb álmából. A kíváncsi inasgyerek, ki szeret elcsavarogni, ott áll a *Síratomház*-ban a halálraítélt asztala előtt, később a *Zálogház*-ban könyvvel cipekedve. Az az idő, mely alatt inaskodott, asztaloslegény és kezdő festő volt, történelmünk legszomorúbb kora, s Munkácsyan kitörölhetetlen emléket hagyott, a halkhangú poltázás, az elkobzott újságok, kéziratokban körözött felhívások, lítkos felolvasás nem egy művét inspirálta, mingyárt legelső festményét *A regelő honvéd*-et, majd a *Hazatérő honvéd*-et, míg a 48-as események a *Tépcsínálók*-at, az *Ujjoncozást*, a *Fogyók szállítást*. De csabai emlék néhány zsánereképe: a *Husvétii locsolás*, a *Kukoricapattogatás*, a *Szénádszékér* felrakása. Aradi legénykorára vezethető vissza a *Részeges szuster hazatérése*, a *Mégis mozog a föld*, buziási és beodrai tartózkodására néhány oláh népeleti képe, a *Fonó asszony*, az *Oláh család a ház előtt*, az *Oláh menyecske*, — igen, ezek az évek, szenvedéseikkel, testi és lelki izgalmaikkal igen termékenyek voltak a művész lelki világa kialakításában.*

II.

Egy szögletes modorú, halkhangú, magabavonuló, nyúlánktermetű, borzas műszafi állított be Pestre 1863 őszén, magával hozva a *Regelő honvéd*-et, igen sok szenvedés emlékét, naiv hitet s még több aggályt. Szamosy ajánlásával Thant kereste fel, a Rahl-iskolából egykori társat, aki a fiatal bátortalanat megvigasztalta, magával hozott képén egyetmást igazított is, s elküldte Ligetihez, akiről tudta, hogy nagy szive van és a kezdők Istápolója. Ligeti akkor hóna alá is nyúlt a fiatalembernek. Nem lehet meghatódás nélkül olvasni Ligeti emlékezéseit,** melyben Munkácsy

levelei alapján mondja el, mint járt el a dolgában hét-hosszú esztendőn át, levelez, lőt-fut, rábeszél, perlekedik, akárcsak a maga sorsáról volna szó; mindjárt első dolga az volt, hogy eladja a *Regelő honvéd*-et sorsolásra a képzőművészeti társulatnak, később az államnak a *Zivatar a pusztán*-t, stipendiumot szerez neki, s mikor Munkácsy megelégedik a kérvény újabb benyújtásáról, audienciát kér báró Eötvöstől és addig rimánkodik, míg az újra kiutalványozza a stipendiumot a saját felelősségére. És Ligeti mellett a többiek is támogatják a fiatal kezdőt, egy Lacatarius nevű görög piktor házal a képeivel, mások arcképmegrendeléseket szereznek neki, újságíróbarátai lesznek, kik egy-egy hírt csempésznek be a lapokba a kezdő tehetségről. Később a képzőművészeti társulat havidíjat engedélyez neki, hogy külső országokba mehessen magmívelésére, előbb Bécsbe, utóbb Münchenbe. Nem csoda, ha kedélye lassanként felenged, hiszen eddig ismeretlen rokonai, főleg a pécsi Reök-család szeretettel fogadja körébe, ott sok a leány, s a szépen füttyülő, szivesen táncoló, bozontos-hajú művészifjú, ki egyre-másra festi le hugait, Julját, Saroltát, Ilkát, Irént, Gabriellát, s unokabátyját Lajost, a pécsi társaság szeretettel öleli körül. Leiki életének felderülésére a családi szeretet meleg nagy hatással volt, s önrzetét fokozta, egyszersmind komoly elmélyedésre bírta. Nemsokkal utóbb felmegy Bécsbe, s hosszú levelekben számol be bécsi élményeiről, farsangi mulatozásairól, melyhez a véletlen szerencse juttatta. Az élettől megpaskolt ember egyszerre hogy felvidult! Fiatalos ruganyossággal szedte össze magát. „Egy barátom nevenapját ültük éppen, — írja hugának Nécsre — aki egy fogadóban rendezett számunkra vacsorát, itt tehát jó társaságban, jól mulatva, kedélyesen töltöttük az időt, de a fogadóban voltak több idegen vendégek is, de a sokak között egy jókinézésű fiatalember is ült, könyökére támaszkodva, búsan egy pohár bor mellett (magyar volt!) mi tehát láva elhagyatott helyzeit, megszólítottuk őt, mint hazafit, amire ő nagyon búsan elpanaszolta, hogy feljött Bécsbe farsangolni, hanem nem lévén ösmeretsége,

* Ez első művei melyen bevéssődtek emlékezetébe. La Matsban itt önéletrajzi leveleibe néhányat emlékezetből belezetol. Hármát itt közlünk belőlük, most először.

** Dad. Szemle 1891. 68. kő. 331. l.

MUNKÁCSY MIHÁLY ÖNARCKÉPE. 1870.

nagyon únja magát. Mi barátságunkat ajánlottuk neki s ő köszönettel fogadva, közlünk maradt s jót mulattunk. Később aztán ez velem annyira megbarátkozott, hogy mindig együtt voltunk s meghívott vendégének az egész farsangra, sőt kért, hogy el ne hagyjam, nekem tehát mit volt mit tenni, mint elfogadni és felkeresni vele Bécsnek minden mulatságát. Ezt névszerint Vasvári Ernőnek hívják, igen előkelő szíllőktől való Szegedről. Ezt küldötte az Isten az én farsangi vigasztalómul, de meg is vigasztalt, mert nem hagyott két napig egymásután az én csendes magányomban pihenni, hanem ha egy este eltelt csendesen, a másik semmiesetre sem maradt el, de jött és addig hűt, vonszolt, míg el kellett mennem vele valamely bába s így történt, hogy a farsang alatt csak 19 bában voltam és azonkívül sok más mulatságokban.*

Folytatólag aztán részletesen elbeszéli, mi mindenféle bában volt, olyanban is, amelyen a császár is jelen volt a császárnéval. „Én azonban, — írja — ami sze-

mélyemet illeti, úgy érzem magamat egész éjjel után 3 óráig ezen feszes és idegen társaságban, amint szokta magát érezni az ember a hűledező meleg fürdőben, amidőn ez már t. i. csak a test körül meleg és amint megmozdul az ember, mingyán érzi, hogy az körülötte már meglehetősen hideg. Mintegy 3 óra tájon azonban megösmérkedtem egy bizonyos Kendefi nevű magyar urhölgygel és ez végét szakította az unalomnak.* E levél hangja, a maga derűjében és kissé áradozó stíljével, hű képe a fiatal művész magabizakodó hangulatának, mely a világot szubjektív érzésein keresztül szemléli, vagy mint ahogy lakótársa, a levélben bemutatkozó Engel Gyula orvosnövendék írja: „Ha Miskát orvosi szempontból tekintem, úgy mindig azt tapasztalom, hogy valami ábrándos deliriumban van . . .” A piktúra az élete. „Belebúvik az ő lyukakban gazdag szűrébe, — írja továbbá Engel, — naphosszat ott ül és mázol s ha mázol, akkor pláne az éjjel is nappalá tenné s fűtül

hozza oly keserves nótákat, hogy a szoba falairól is csurognak a könnyek.*

A kép, melyet itt Munkácsyról kapunk, lelki életének felzsendüléséről tanuskodik. Ez magyarázza meg, hogy Knaus *Taschen-spieler*-jétől elragadtatta, nem esik kétségbe, hanem csak megerősödik a további küzdelemhez. Ettől kezdve mohón vágyakozik Knaus mellé Düsseldorfba. De mielőtt Németországba mehetne, szembajlt kap s majdhogy el nem vesztette szemévilágát, jó darab ideig téflenségre van kárthatva, miközben egyik pesti nagybátyjánál húzódott meg, de a kegyelemkenyérre tengést nem viselhetette el, újra dolgozni kezd, Petőfivel foglalkozik, amit újságról körölkben nagy örömmel fogadnak s már-már úgy volt, hogy egészen elmerül az illusztrálásba. Hozzájárult ehhez az is, hogy beleszeret egy törökbálinti orvos lányába, házasságra gondol, ami akkor bizony vesztét okozta volna, hiszen képzettsége igen labilis alapon nyugovék. Szerencsére a lány apja visszautasítja, Ligeit is sarkára áll és követeli, hogy mielőtt Düsseldorfba menne, inkább a müncheni akadémiára menjen s csak azután házasságot. Beletörődik, de nem hagy fel a reménykedéssel. Hugának írja: „Én az országban utolsó időmet Steiner bácsiéknél töltöttem Törökbálinton; igen kellemesen és emlékezetesen. A természet mindenemű remekét volt alkalmam tanulmányozhatni.** Néhány szó, de ráviláttanak a nyári idillre s érzése mélységét éreztetik.

Ilyen hangulatban mély hatást tehetett rá az az utralvó, melyet Keleti Gusztáv küld utána Münchenbe a *Föv. Lapok*-ban, erősen értésére adván, hogy a pajzsok kritikátlan dicséretei el ne kapassák, mert bizony sok a baj a piktoráival, még legjobb művében, a *Husvétli locsolás*-ban is nagy kompozicionális hiányok vannak.

Elsősorban túlságosan élénk az alakok mozgása, a lobogó gatyák, viganók és hajtekercsek sokaságától nem jutunk nyugalásra, javveszékést hallani a lányok örömríktatása és a legények hahotái helyett. Aztán bántja a szemet a középen a megfordított y-ként álló alak a

kuvederrel! Ez kapitális hiba, mondja, melyhez járul a kompozíció túlhalmozottsága, a kezek és lábak szabatos rajzának, a redőzet és szín biztos kezelésének hiánya.

Komolyabb tanulás és képzetlenebb ízlés nélkül nem fog sokra menni, de ehhez vasszorgalom és önmivélés szükséges. Így hangzik Keleti tanlása s Munkácsy bizonyára érezte, hogy sok igazság rejlik benne. Míg a pénzből tellett, eljárt szorgalmasan az akadémiára Wagnerhez, meg Kaulbach műtermébe s ámulva látta ott a nagyszabású kompozíciókat. Pécsi hugának írja is: „Sok sóhajtozás után valahára elértem a vágyam, eszményképem, a külföldi tanulmányozást. S most itt vagyok Münchenben, felvéve az akadémián. Mint egy félórával ezelőtt jöttem Kaulbach műterméből, láttam őt dolgozni s bámultam, mint vezető isteni kéz ecsetjét. Jelenleg ismét egy megható, nagyszerű képen dolgozik: „A szalamszi ütközet“-en. Ezen kép előtt az ilyen magamféle művészek vagy lelkesülni kell, vagy pedig végképen elveszteni bátorságát a roppant munkától, melyet véghez kell vinni, hogy annyira jussunk, — mit gondoltok kedvesim, meliket tevék én? — Az itteni életem aligha lesz oly kedélyes, mint a bécsi volt annakidejében, de mindenesetre hasznosabb. Itt a piktor annyi, mint nálunk a szunyog... Mi itten magyarok tán hatan vagyunk. Weber is köztünk (még pedig jó magas cillinderbe), magyar ruhába csak én és szobaszomszédom járunk és fogunk is, annál is inkább, mert az ittenieknek tetszik a magyar viselet!*

Nos, ezek a magyar társak később sok álmatlan éjjelét okozták. Majd mindegyik, Benczur, Lietzenmayer, Szinyei, Weber éveket töltött már az akadémián, a mesterségnek minden csinját-binját kitanulták, közel állottak, hogy bekerüljenek a Piloty-féle kompozíciós-iskolába, Benczur már ott is volt, hozzájuk képest Munkácsy az ábécénél tartott.

Ehhez járult szögletes modora, erős öntudata és ábrándos hajlandósága, mely éppenséggel nem állott arányban akadémiai teljesítményével. Nem csoda, hogy Piloty nem vette fel iskolájába és Szinyei

* Ernst Lajos gyűjt.

** Ernst Lajos gyűjt.

* Ernst Lajos gyűjt.

MUNKÁCSY MIHÁLY: BŰCSŰLÁTOGATÁS.

ORSZ. H. KIR.
KÉPZŐMŰVÉSZETI
FŐISKOLA

beszélte, hogy ők bizony nagyon kinevették. munkáit lebecsülték és párizsi sikerének híre erős kételyeket keltett bennök. Egyedül bécsi barátai tartottak ki hűen mellette. Paál László Münchenben meglátogatta és onnét cikket ír az *Aradi Lapok*-ba, kifejezve örömeit Munkácsy nagy haladása felett. Soha, soha nem feledte ezt el neki Munkácsy! A müncheniek ellenséges magatartásával szemben Paál László barátságával vértette fel magát. Kimaradt az akadémiáról és Adam magániskolájához csatlakozott, ahol szabadon dolgozhatott. Erre rá volt utalva, mert hazulról nemcsak csekély segítséget kapott, de azt is rendetlenül küldték. Mennyit panaszkodik Ligetinek s csak mikor állami stipendiumot kap, jön kissé rendbe. Így tehát rá volt utalva, hogy képeket fessen, melyeket küldött haza a kiállításokra, nagy nélkülözések közt dolgozva. „Művészetem iránti szeretetem és lelkesültségem, — írja egyszer Ligetinek — folyton nő, úgyhogy inkább éhenhalok, mintsem tanulmányaim bevégezése előtt hazamenjek.” Pedig másrészt nagyon vágyott haza, szerelmi sóvárgás gyötörte s e küzdelemben végül is a szerelem győzött, hazautazik, de a lány apja továbbra is ellenségesen fogadja, a lányt lopva, ritkán is alig láthatja és vérig sértve megy vissza Münchenbe, időközben megkapja újra stipendiumát, egy-két képet elad s reméli, hogy nyugodtan dolgozhat. De mire visszatér, tele vannak a művészkompániák a párisi kiállítás nagyszerűségének hírével, Telepy átutazik Münchenen s hívja magával Párisba, de ő félti nehezen szerzett garasait és nem megy. De aztán mégis megbánja, hogy nem ment, kapja magát és utána utazik. A véletlen szerencséjére abba a szállóba sodorja, hol Telepy lakik, ami nagy segítségére van. Erről később így emlékezik meg pécsi hugaihoz írt levelében: „A múlt nyáron, mikor otthon voltam, azon óhajtam, hogy meglátogassalak, nem teljesülhetett, annyira kifogytam az időből. Az országból egyenesen Párisba mentem, hol körülbelül két hetet igen kellemesen és igen hasznosan töltöttem. A világiárlat minden nemben igen gazdag látványt nyújtott, én azonban a főlegymel művészi tárgyra fordítottam s amennyire lehetett, felhasználtam.

Sok pénzbe került, de megért annyit. Franciaul persze nem beszélhettem, hanem azért könnyen segítve volt a bajon, mert hogy egypár olyan emberrel voltam ott, akik értették a nyelvet.*

Ez a párisi kirándulás művészi fejlődésére döntő hatással volt. Míg ezt megelőző művei: az *Árvíz* Kaulbach hatásáról beszél, az *Isaszegi csatátér*, a *Zivatar a pusztán*, az *Itatás* c. képein pedig Adamék hatása alatt áll, a párisi út után már átfestti a *Szénásszekeret* és formafel fogásban új emberként áll előttünk a *Lakodalmi hívogatók*-ban. Mialatt ezeken dolgozik, sajoj a szíve, szerelmi sóvárgása háborgatja, de munkavágya ezt legyőzi. „Egész nap és egész esteken át folyvást el vagyok foglalva”, írja hugainak. „Én ezidén egyáltalán nem farsangoltam, mert nem volt időm. Majd kipótolom azonban, ha ismét hazatérek, mi alkalmassint a nyáron lesz, de csak úgy, ha lehet. Akkor, ha csak egy napra is, megyek Pécsre, *megnézem Ilkát az új fejkötőben*.”** Ime az új fejkötő c. kép első ötlete. Hugát, ki ekkor ment férjhez, úgy elképzelte maga elé új fejkötőjében, hogy abból nemsokkal több már kép lett, mely egy évvel később az 1869-iki emlékezetes müncheni internacionális tárlaton is ki volt állítva. Ez időben gondolatai hazahaza szállanak s örökösen azon tételődik, mit tegyen? „Én azt tapasztalom magamon”, írja hugainak, „hogy hazámon kívül nem tudnék megtelepedni, nem tudom, gyengesség ez? Hanem úgy van, alig várom, hogy tanulmányaim befejezhessem, aztán ismét otthon lehessenek, mert bizony csak igaz az, hogy mindenütt jó, mégis jobb otthon... Most utitervet készítek, mely szerint előbb rövid időre haza, aztán Berlin, vagy Párisba mennék. Münchenben már nem nagy kedvem van maradni.”*** Hogyan, Párisba? Mi van a nagy Düsseldorf-vágyódással? Páris megígérte? De a szerelem mindent legyőz. Hazautazik, ott készíti a *Honvéd-album* számára két rajzát, a *Fogyók szállítást* és az *Ujjonozást*, mindkettő már új formalításának tisztultabb alkotása,

* Ernst Lajos gyűjt.

** Ernst Lajos gyűjt.

*** Ernst Lajos gyűjt.

közben azonban újra keserves csalódás várja. A lány apja hallani sem akar arról, hogy hozzáadja a leányt, s mikor Munkácsy azt meg akarja szökietni, a lány nem jelenik meg a légyotlon, aminek gyászos szaktítás a következménye. Ekkor magabiztosan úgy dönt, hogy mivel a francia nyelvet nem bírja és Ligetitől megkapja Knaus biztató levelét, felveszi a stipendiumot és Bécsben keresztül mégis csak Düsseldorfba indul.

III.

Nagyon tépett szívvel érkezett meg. A bécsi barátok szeretete ír volt ugyan a sajtó szívére, de a sebeket, melyeket a müncheni nyomorúság, a magyar kollégák ridegsége, a törökballintai idyll összeomlása okozott, csak a munka gyógyíthatja meg, az oly jószívű idő. És munkakedve újra éledt. Megnézte Knaus újabb műveit, de azok már nem ragadták el úgy, mint még Bécsben. Azóta sokat látott. És sokat érzett. Írja Ligetinek, hogy Knaus újabb műveit majd megstudirozza, úgy hogy vagy ragad rá belőle valami, vagy belebolondul. E komor lelkiállapokban csak tragikus tárgyak képzetei kísértik. Két víziója is támad, *A falu kutya* és a *Siralomházi jelenet*, megelőzőleg azonban *Az ástó inas-t* készíti el, mely szintén ki volt állítva még azon év nyarán a müncheni Internacionális tárlaton. Ez is tragikus emlékeiből fogant. A chlapci hore hallucinációja idézi fel. Utána hozzáfog a *Siralomházhoz*, mely az aradi vár börtönszokásának látományából sarjadt s minden fizikai és szellemi erejét erre koncentrálja. Fűtötte a dac, mert mint a müncheniek, úgy a düsseldorfi kollégák, maga Knaus is, lebecsülték erejét. Amit nekik ugyanis mutogathatna, tanulmányal, nemigen vannak. Ő főleg képeket festett, hogy megélhessen, azok is mind szerzetesjével. Knaus azonban rábeszéli, hogy térjen el ettől a módtól, — ő Szamosy-módnak nevezte. Rajzolja fel előbb a képet, ahogy az lelke előtt áll, de a részletekhez csináljon gondos studiumokat. Már *Az ástó inas-nál* szőfogatott. A *Siralomház-nál* hasonlóképp jár el. Megmutatta Knausnak a *Siralomház* rajzát, de Knaus ledten beszélte le róla. Mit gondol az Istenért? Ennyi alak? Hogy fogja

azokat összetartani? Egyelőre csak részlettanulmányokat csináljon. Ne olyan módon, fiatalember!

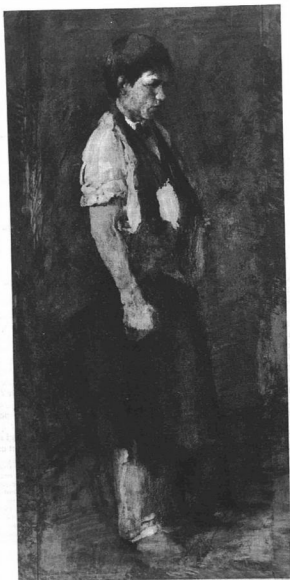
Munkácsyban felébredt a magyar virtus.

„Majd megmutatom én annak a németnek, — írja bécsi palatánának Engel Gyulának — hogy így, hogy amúgy, — lesz belőle kép.” Azért is! És jön egy hihetetlen energiában előlított félesztendő. Pedig ekkor már elfogyott a stipendiuma, nagy a pénztelenség, de élt hitelbe és dolgozott ernyedetlenül. Ösmeretes a képe sorsa. Még alig kész állapotában egy amerikalnak eladja, Knaus — mint Engel Gyulának írja — a *Siralomház* láttán bocsánatot kér tőle, hogy a rajz bemutatásakor oly kishitűleg nyilatkozott s biztatására Párisba küldi, a becsomogolás előtt egy angol kereskedő dupla árat ígér érte, Párisban aranyérmet kap, a kritika dicséri, a gratulálók közt legelső Leibl,* Goupil párisi műkereskedő hozzáutazik, megveszi, amit megvehet, képet rendel nála, — mi kell még egyéb?

Első dolga hazautazni. Otthon örülnek a sikerének. „Őh be jó volt, — írja később** — rokonaim, jóbarátaim velem-örültek, a császárfürdői bálokban a kisasszonykák szívesen táncoltak velem, jobbra-balra gratuláltak, talán még frígyem sem volt. Jó volt, minden jó volt.” De Munkácsyt a nagy siker nemhogy kevélyvé tette volna, pláne elbizottá, az ő kínzó tépelődésekkel teli múltja megszólalt. Megkérdezte: honnan jön ez a siker? És mi lesz? „Hogy fogok megfelelni azon várakozásnak, melyet egy ilyen siker maga után von?” Nem tudta megérteni ezt a dimenzióban pártatlan sikert. Mi az, ami neki úgy sikerült? Tud-e vajjon megint ilyen csinálni?

* Courbet az 1869-iki müncheni kiállításon személyesen is megjelent, felismeri Leibl lehetőségét, magdval vizit Párisba, ki 1870 április végén, a Szalon megnyitása napján levelt ír Munkácsynak, melyben többek közt olvassuk: „Wir kommen eben aus der Ausstellung datier und haben Dein Bild gesehen. Meiner unmassgeblichen Meinung nach ist es eines der besten, wenn nicht das beste im ganzen Salon und gratulieren wir von Herzen... NB. Selbstverständlich hast Du riesiges Aufsehen gemacht!” Milyen nappal később értesül, hogy az ismert műkereskedő Goupil hozzáutazik s hogy a franciák, várakozása ellenére, igen nobélú viselkednek és képnak olyan jó helyet adnak, hogy jobbat sem is kívánhat megéni. Milyen elégtételt ez a müncheni sérelmekért!

** Igmandi, Magyar szellemi élet, 1892. 114. l. (Az első siker gyömcsei c. alatt.)

MIKÁCSY MIHÁLY: KOVÁCSLEGÉNY. Tanulmány a Zálogházhoz.

Ligeti írja: „Bizony nem tudott nyugton lenni, vágyott festeni, hanem hiányzott a jó műterem. Találtunk aztán a reáliskolában egyet, el is kezdett egy kisebb képet, — egy ittas állapotban levő férfi, amint nyomorban levő családja közé ront, de valószínűleg a szokatlan környezet, a sok alkalmatlanok jóbarái miatt sehogysem akart az neki sikerülni, úgyhogy abba hagyta.” Kétségbe volt esve. A nagy siker réme megülte. Sietett Bécsbe, ahol aztán a portái, főleg Paál László megvígáztatták. Hogy tudott ez a Laci beszélni! Balzsam volt minden szava. „Ne félj Miska, — mondja — a nagy öröm megzavart. Majd otthon, ha élültek az izgalmak, meglásd, ott aztán megjön az ihlet. Ne félj, drága Miskám!” Megnyugodva ment haza és írja Bécsbe, Engel Gyulának, hogy most, hogy új babérokat kell szereznie, a nyugalom után édes a munka. „Édes bizony, meg pedig milyen, oly lelkesedéssel és kedvvel dolgozom most, mint még soha, amit az a tudat is elősegít, miszerint amit most csinálók, minden vonásnak megvan a bizonyos morális és anyagi jutalma. Kezdték képpemmel e néhány nap alatt is jó messze haladtam, mindjelen egészen olá van festve.”* Bécsben egy Kiss Károly nevű keresk. tanácsos ösmerőse egy kisebb képet rendelt volt nála és ugyanakkor azt is értesíti, hogy halad a nagyobb munkájával s gondol arra, hogy a télen megfesti neki a kisebb képet. Ligetinek is azt írja: „Denique másként megy ám most a dolog, mint ezelőtt két és fél hónappal, midőn Pest utcáit koptattam. No, de annak is meg volt legalább a jó oldala, hogy mostan teljesen friss erővel fogván a dologhoz, sokkal gyorsabban haladok munkáimmal, mint különben.” Közben kitört a német-francia háború, „azonban Düsseldorfban”, írja egyik levelében „miután az a háború színhelyétől messze esik, a kedélyek tökéletesen nyugodtak, s csakis egy-egy újabb győzelmi hír izgattja pillanatnyira fel, ez azonban a poroszokra csak lelkesítőleg hat”** A kép, melyen akkor dolgozott, a *Tépecsinálók* volt, ez düsseldorf-i élmény, de magyar környezetbe, a 48-as időkbe átitéve, s eleinte jól ment minden, nyugod-

tan dolgozott s mint Ligetinek írja, ügyel arra, hogy „kikerülje a sok megrendelésből eredő veszedelmeket”, a minőségre ügyel. „Oh! én sokkal nehezebbnek tartom megtartani a megállapított hírnevet, mint megszerezni... Én magam sem tudom, hogy jutottam, minden nagyítás nélkül egyszerre olyan állásra, amilyenre csak néhány hó előtt is még csak gondolni sem meriem volna. Ez bekövetkezett egy szerencsés véletlen által. De már most a szerencsés véletlen, azaz a véletlen szerencsét egy egész életre kiterjeszteni, biz ahhoz azt hiszem, erőm legnagyobb megfeszítése szükséges. Ezt tehát tenni fogom, mert a hanyatlás gondolata *egy óriás szörnyként* áll előttem, mely néha még álmomat is zavarja.”* Ez az óriás szörny lesz ettől kezdve élete állandó kísérője, magányos óráiban, elalvás előtt, álmatlan éjszéken, társaságban és vidám zajban ez az óriás szörny tépi, kínozza, felelemérzetét megnöveszti, kínosan, gyilkosan, kegyetlenül, szemére hányva az elvesztegetett napokat, az elmulasztott órákat, a megcsalt érzéseket, a hívságos örömlökben töltött perceket, — hang ez, mely a mélyből tör elő s most kísért, az óriási szörny, az erőfeszítés hiábavalóságával, a szellem tehetetlenségével rémítgetve, ez az óriási szörny! Egyszerre úgy érezte, hogy megrokkant...** Segítség, segítség, — kiáltotta és hívta magához Paál Lacit, az ő balzsamos szavát óhajította. És Paál Düsseldorfba jön, mire megnyugszik, felülül, munkakedve újra éled. Mert Paál Laci vidám derüje költse a kétségeket, Paál Laci ragyogó szelleme elhessegeti az óriás szörny rémelt, körülötte élet fakad, Munkácsy újra *débrándos delirumba* esik, ahogy őt egykor Engel Gyula jellemezte és megy a munka fűtyszó mellett, szorgosan. E télen ösmerkedett meg a Malkstenben későbbi feleségével, ezen a télen lázba ejtették egész Düsseldorfot, a legelőkelőbb házakba járatosak. Paál László írja nővérének: „Képzeld csak, Müller von Königswinter német

* Bud. Szemle. I. h. 343. I.

** Későbbi feleségéhez, De Marches asszonyhoz ezidőben Düsseldorfból német nyelven írt levelében olvassuk: „Auszugehen hätte ich so wie so keine Zeit und auch nicht viel Lust, weil es mit der Materie gar nicht gut vorangehen will, jetzt fange ich an, an meinem grossen Bilde zu arbeiten; esch bin jaenge, zu versprechen damit...“ Igaz Munkácsy 61. I.

* Ernst Lajos gyűjt.

** Ernst Lajos gyűjt.

MUNKÁCSY MIHÁLY: SÉTA AZ ERDŐBEN.

ORSZ. M. KIB.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

költő házában mulattunk az éjjel, Miskával, cigány, eredeti cigányzene mellett csaptam be egy kicsit, csupa honvágyból, dudogattam: Ez a világ amilyen nagy, te galambom oly kicsiny vagy! A mórék denikve csak elvetődnek mindenhová, hogy mi is, Munkácsyval csaknem sírtunk, — már csupán magyar természetünknel fogva, „sírva vigad a magyar”, felesleges mondanom, még most is a fülemben cseng az a sok szomorú nóta, amit csak mi bírtunk igazán átérezni, s megérteni annyi német között.* Közben néhány hétre még Angliába is átrándul, Forbes híres gyűjtő vendégeként, Paál Lászlóval, aki erről barátjának, Bartels zeneszerzőnek lelkes levelét ír Düsseldorfba: „Nagyon jól érezzük magunkat Forbesnél, falun lakunk, leginkább a kertjében tartózkodunk, mindenféle társaságba cipel, színházba, — ami ismeretlen előttem, nem okoz nagy kellemetlenséget. Angliát s az itteni életet elragadónak találom, s az állatok annyira hangoztatott hidegről és formalitásokról eddig semmit sem tudok, noha igen sok emberrel érintkezem, egyszóval nagylábon élek. A csodaszép képgyűjteményről, zenéről nem is szólok — —” * Nagyszerű hangulatban telt el ez a télük! De alig készül el a *Tépscsinálók*, a háborúnak is vége, Munkácsyt Párizsba cselják, 1872 januárjában. Egyedül marad, egy szó francia tudás nélkül, s Párizsban nagy meglepetéssel látja, hogy az a siker, melyet a *Síralomház*-zal aratott, sokkal mélyebb, semmint gondolta. A *Monsieur du dernier jour*-t mindenki ösmeri és mindenki dicséri. Minekutána berendezkedett, azonnal dolgozni kezdett. Kér képbe fogott, a *Két család és az Éjli kalandorok* címűekbe, s febr. 17-én írja Bécsbe Kiss Károly tanácsosnak, hogy örömmel dolgozik a *Kalandorok*on, mert „igen sok anyagot nyújt a karakterek tanulmányozására.” Weimarba is hívják, de nem tudja magát elhatározni, mert jól érzi magát, „s reményem később sem lesz okom megbánni, hogy Düsseldorfot elhagytam”.* Zichy Mihálynak is azt írja, hogy szinte nem éri, hogy tudott oly sokáig Düsseldorfban késmi, „kivált most, hogy eljöttem, bámulum magam, hogy lehetett ennyi ideig ott lenni.” Egy másik

levelében írja, hogy csak úgy tudja ezt megmagyarázni, hogy vele volt Paál Laci, mert a többi festő nem érdekelte. „Lásd a viszony köztünk nem volt szoros, ők nem sokat iörödtek velem, én mentem a magam útján, ha valaki útamba jött, löktem egyet rajta s haladtam tovább. De hál'isten, hogy most már itt vagyok! * Még április 20-án is azt írja Kiss Károly tanácsosnak, hogy nagyon jól érzi magát, az *Éjli kalandorokat* már is eladta (40.000 frank fix és a nyereség fele).** De egyszerre csak egy Telepyhez írt levelében ezt olvassuk. „A nyáron át nem sokat dolgoztam. Párisban egyszerre olyan boldogtalannak éreztem magam, hogy másfélhónap! valóságos lelki küzdelmek után megszöktem a múzsák elől és ime most itt időzöm egy ösmerősömmel br. de Marchesnál, Colpachon, egy szép nyári lakban. Élvezem a falusi élet minden kellemeit. Lovagolunk, kocszunk, egyszóval élünk, mint a hal a vízben, csak az háborgat, hogy az idő közeleg, a bécsi kiállítás küszöbön van, s nekem még nincs képem . . . Paál László is itt van és tiszteltet.”

Mi történt Munkácsyval?

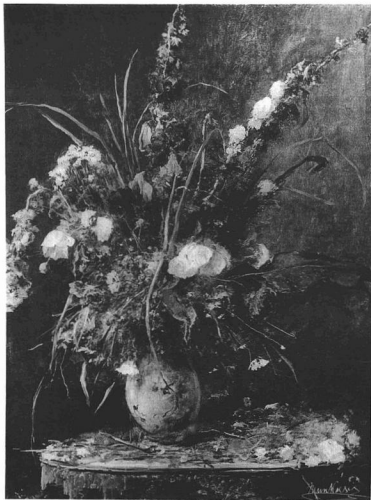
Az, hogy az *Óriás szörny* újra megjelent. Még pedig előbb látogatóik képében, akik mialatt dolgozott folyton — a Síralomházat dicsérték. Ez meghökkentette. A nagy siker ráfektűd és megingott. A kétely hidrája ütötte fel fejét benne, és amit nappal festett, este lekaparta. Így kinlódott nagy keservesen, s mikor a kép készen lett, Goupil azt a megjegyzést tette, hogy falán egy kicsit sötét? Ez gyilkolt. Alig tette ki a lábát Goupil, Munkácsy bekente az egész képet, Goupilnak másnap nem volt mit elvitetni. De Munkácsy fellélegzett, — lett ugyan adóssága, de veresége legalább el von napolva. Belefog egy másik képbe, az *Éjli kalandorok*-ba, újult hittel, minden önbírálat nélkül, de hatheti munka után újra jelentkezett az *Óriás szörny*, most pedig önmarcangolás képében, s ettől kezdve nem tetszett rajta semmi, nem bízott magában, nem hit a dicséreteknek, folyton változtatott a valeurokon, cserélte a figurákat, nem tudta mit tegyen? Rohant az uccára, betévedt a Louvre-ba, de ott

* Művészet, 1911. 200. l.

** Ernst Lajos gyűjt.

* Művészet, 1906. 97. l.

** Ernst Lajos gyűjt.

MUNKÁCSY MIHÁLY: VIRÁGCSENDÉLET.
A Szépművészeti Múzeum új szerzeménye.

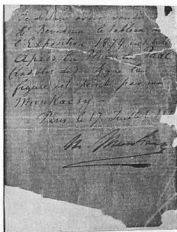
ORSZ. M. KIB.
KÉPZŐMŰVÉSZETI
FŐISKOLA

még jobban le volt törve, nem tudott menekülni a csavargóitól, ott botorkáltak a szeme előtt, odáilottak a Rembrandtok elé, elállták az utat Rubenshez, — kirohant a Louvre-ból s ment haza, festett egy lánban. De amikor beállott az est, úgy-ítszett, hogy a figura, amelyen egész nap dolgozott, kiesik a képből, — levakarta, s míg az esti homály el nem fedte előtte a vásznait, ott töprenkedett... Nem hitt sem magának, sem másoknak. „Teljesen éreztem a reggeli szürkület titokzatos homályát, az atmoszférát, melyben figuráimnak mozogni kellett, az egész karaktereket, típusokat, minden a lelkemben élt, — de mire a vászonra kerültek, nem ösmertem rájuk.* Az óriási szörny üldözte. A kép vevője meglejt tőle, úgy megsoványkodott, lázrózsák égtek az arcán, elcsalta hát egy versaillesi kirándulásra. „Szép lett volna, ha azok a csavargók otthon maradtak volna...“ de úgy zaklatták, hogy a legközelebbi vonattal visszaszökött. Felt önmagától. Rémes izgalom fogta el, ha a palettát a kezébe fogta, lázas zokogásban tört ki. Éjjelenként lázálmok gyötörték, „mindent veszve láttam, s a festés iránt oly undort éreztem, hogy az abbahagyással viaskodtam“. Senkisé tudta volna megnyugtatóni. Csak Paál Laci. Hozzámenekült. Küldött neki sürgönyt sürgöny után, de Paál nem jöhetett, nyakig úszott az adósságban. Ekkor írja Paál a nővérének: „Meggyőződtem ismét, hogy a barátság nem üres szó. Valaki értem olyan áldozatot hozott, amire mai nap csak igen ritkán vállalkoznak“. És egy májusi reggel nála van Laci Párisban. De Miskát most nem lehet egyhamar megnyugtatóni. Az óriási szörny ráfeküdt a mellére és taposta. Elfogadják de Marches báró meghívását és Colpachro mennek. Egy őrzetlen pillanatban Miskát a szörny magával ragadja az emeleti ablakból. Szerencsére a pázsitra hull és horzsoláson kívül semmi baja. De már ekkor Paál is sarkára hág. Fogsz azonnal dolgozni? Miskát hirtelen munkadűh fogja el, s mivel épp akkor a ház konyháját szalónná alakították át és az üres fehér falak dísz után sóhajtoztak, Munkácsy festeni kezd, egy rage-ban dolgozik, befestli az üres

falakat, s megnyugszik. Laci balzsamos szava, a vidám környezet, a falusi uri élet kellemei megnyugtatták. Az óriás szörny visszavonult odújába... Egyelőre.

IV.

Következik négy nyugodt esztendő. Együtt van Paál Lászlóval, teljes szellemi közösségben. Nincs nap, hogy ne találkozzanak. Paál az élő lelkiismerete. Mikor Paál Barbizonba megy, csakhamar oda is elkíséri. Lassanként egy kis kör alakul ki köréjük: Jettel, Ribarz, aztán Liebermann,

de e körnek lelke Paál, ki szellemi fölényével uralkodik közöttük. Eleinte a bécsi világláttásra dolgoznak, hol Munkácsy-nak szép sikere van, de Paált is méltányolják, noha Paál csak Párisban, főleg 1874 után bontakozik ki igazán, a barbizoni erdőben. Ezidőben még erősen küzd az elismertetésért, a tájképnek még nincs meg a kellő anyagi értékelése, Munkácsy azért néha stafage-t fest bele képeibe, hogy könnyebben eladhassa őket, — aminő nemrég egy amerikai árverésen Munkácsy sajátkezü levelével igazolva került felszínre. Paál egy düsseldorfi barátjának ezidőben Barbizonból — 1874 június 16 — nagyon panaszkodik szomorú családi viszonyaira: „Kész csoda, hogy egészen meg nem

* Igmánódi I. m. 117. l.

bolondultam, hogy a kétségbeesett ember bátorságával még dolgozni is tudok. Legboldogabb napjaim azok, amidőn Munkácsynál vagyok, s ő engem a világ zajábvész, ahol mindent, mindent elfelejték. Ő a világ legjobb embere, csak rá ne fizessen! ** Nemsokkal utóbb Munkácsy megnősül, nászüján Svájcot, Olaszországot és Magyarországot is beutazza feleségével, kiről Paál azt írja: „Miska felesége egy csinos, jólelkű, kissé féltékeny asszony, körülbelül 70–80.000 frank évjáradékkal... Utolsó levelét Bécsből írta nekem: „Kedves Ladzi csupa szórakozással telik az időnk, mesés étvágyunk van, s úgy alszunk, mint a patkányok. Reményilem, hogy ősszel viszontlátjuk Párisban.”** De visszatérte után Munkácsy és Paál között egy darabig elhidegülés áll be. Paál ezt írja: „Munkácsy, mióta megnősült, nagyon megváltozottnak látszik... Legközelebbi levelemben meg fogom írni, hogy miért. Neki is gyakran megmondtam, de nem akarja elhinni.” Ma már megmondhatjuk: Paál jól sejtette, az asszonyka féltékeny volt erre a barátságra, mert Munkácsynak fele élete volt Paál. Másrészt Munkácsyt ifjúkora sok nyomorúsága, a hosszantartó nélkülözés megtanították arra, hogy jó a pénz. Paál gondatlan ifjúságában, mikor még bőven volt, semmire sem becsülte, mikor eljött a pénztelenség, végtelenül leverte. A gazdagság illúzióját oktan pazarlással szerezte meg magának. Munkácsy ellenben számítással élt, az anyagi sikereket számba vette, s amellet lelke mélyén, amint ifjúkori barátja dr. Angyal mondta róla, állandó *ábrándos delírumban* élt, vagy mint Liebermann fejezte ki magát, *lelki részegségben*. Táp-láltak ezt a zajos sikerek, a társaságbeli ünneptelések, a kritika hangos szava, a nagyúri élet neki szokatlan, szinte exotikusnak tetsző formáságai, melyeket felesége mód nélkül kedvelt. Hogy a nászúton csupa szórakozással telt az idejük — hagyján. De ahogy az asszony életrendjüket berendezte, ez az állandó szórakozás-hajsza nem tetszett Paálnak. Innen az ellentét az asszony és Paál közt, mely végül is az asszony győzelmével végződött. Paál belelőrődött.

* Művészeti X. 241. l.

** U. o. 246. l.

Munkácsyt hagyta a maga útján, visszavonult Barbizonba, az öreg Millet és festő-pajtásai közé. De Munkácsy mihamar érezte, hogy kimerült, fáradtságérzettek, kínos szorongás fogta el, nem ment a munka és menekült Paálhoz. Az asszony pedig látta, hogy Miskának ez a barátság lelki tápszert, megnyugtatója, csak Ladzi tud rá hatni és frontot cserélt. Most már ő az, ki összetartja a két régi pajtást. Ezek a barbizoni együttélések nem egy remek tájkép megteremtésére ihlették Munkácsyt, ilyen a Szépművészeti Múzeum új szerzeménye is, melynek nemes alaphangja Paál művészetének rezonanciája, ez volt Paálnak is virágzás kora, a hetvenes évek közepe, mindaddig míg lelki izgalma folydán ki nem tört rajta végzetes betegsége. Munkácsyt ez lesújtotta. Mily odaadó szeretettel ápoltatta, s leste a híreket reménykedő szívvel, pedig Paál állapota mind reménytelenebb lett.* Paál nővéréhez írt szomorú leveléből vérző szíve zokogása hangzik. „Talán szükségtelen mondanom — írja — mennyire meghat engem is ez a szomorú helyzet, mely megfoszt egy bizonytalan időre legjobb barátomtól.” Igen, legjobb barátjától, az egyfelől, kihez az óriási szörny fenyegetéssel elől menekülhetett. Ezek az esztendőik, mely alatt készült a *Zalogház*, a *Műteremben* és a *Milton* — első zajos világsikere — Paál jótekonny hatásait éreztetik. Színei feltűszesedtek, mint egy francia kritikus írta, il est victorieusement sorti de sa cave, s mikor Paált 1879. tavaszán eltemették, Munkácsy csillaga fennen ragyogott. Azért a *Zalogház*, a *Műteremben*, de főleg a *Milton* lelke legbensőbb izalmaiból, az óriás szörnyvel való titkos küzdelemből tört elő. A nyomortanya réme ott lappang öntudatalatti életében a napsugarasnak látszó felszín alatt. A *Műteremben* című művész belső tépelődéseinek adott külső formát. Komor kétségek szedik redőkebe a művész arcát. Az összevont szemöldök, a kutató pillantás, mellyel maga elé révedez, mutatják, hogy a belső látomány foglal-

* Felbermann Henrik leánya csak nemrég írta a Peatr Lloyd-ban (1928. május 3.) atyja emlékezőeként, mely rejtőnemesen leírta Munkácsyt Paál összemérésén. „Munkácsy, ki természeténél fogva halgató volt a ritkán volt rézszí zajos mulatósgókban, e napról fogva mindinkább magába vonult. Egész életét át passzívta maradt.”

MUNKÁCSY MIHÁLY RAJZA A DÉLITÁNI LÁTOGATÁSHOZ.

ORSZ. M. KIB.
KÉPZŐMŰVESÉTI
FŐISKOLA

MUNKÁCSY MIHÁLY: A PAPA GÁLY. Késs Emil (New-York) gyűjteményéből.

MUNKÁCSY MIHÁLY: TANULMÁNY A ZÁLOGHÁZHOZ.

OROSZ M. KÉP
KÉPZŐMŰVESZETI
MŰHÁZSÁG

kozatja, melyet ki akart fejezni s mely sokkal szebb, szélesebb, hangzatosabb, mint az elkészült mű. Lehet-e rajta segíteni? Mikép lehetne azt még fejleszteni? Kéte-lyeinek szimbóluma a „Műteremben”. A vak Milton is szemünk előtt küzd a sorsával, melynek nem akarja magát megadni, Ké-sőbb látni fogjuk, hogy ez a sorsa Mun-kácsynak is. Egyelőre a veszély elmúlt. Megkezdődik Sedelmeyerral való össze-kötetése. Dolgozhat kénye-kedve szerint, anyagi gondok nem bántják, felesége nagyratörekvő életmódját szabadon üzheti, s a pincésötéség mélyzengésű atmoszférá-jából a családi életképek és a bibliai képek színes világába képzelte bele magát, s jött egy munkában és nagyvilági életmódban megosztott, zaklatot hajsza, kapóra az óriási szörnynek, mely újra jelentkezett most már fizikai fájdalmak képében. A Krisztus-képek festése közben a zajos sikerek, a budapesti hangos napok közepett megjelent egyszerre az óriási szörny. Már 1881 óta jár La Malou-ba, s ha a fürdők enyhítik is fájdalmait, a betegek látása felveri a rémet: „Ha körülnézek és látom körülöt-tem a sok nyomorékok, kik mind jövőm képét vetítik elém, — halálos szomorúság fog el”, — írja haza feleségének. 1885 április 12-én írja Telepnyek: „Dolgozom erősen, azaz amennyire egészségem engedi, mert most van a kritikus momentum, de még mindig nincsen baj.”* De már a következő évben a fájdalmak erősebben jelentkeznek. Május 23-án La Malou-ból írja feleségének: „Már csak a lemondás az egyetlen erény, melyet gyakorolhatok.” Mikor a következő évben újra La Malou-ba megy, feleségének írt leveléből a halálfé-lelemmel viaskodó ember rémülete hangzik felénk: „Tegnap egész nap ágyban maradtam, csak ebédre mentem le, ahol a nyomorékok nagy összejövetelét találtam, valóban nem üdítő látvány! Sokan hiányoz-tak a tavalyiakból, a legkülönbözőbb okok-ból: egyik megőrült, a másik öngyilkos lett, mások a váltóláz szép halálával mul-tak ki, — ah! elvégre!... Hogy undorodom az élettől... Dolgozni nem tudok. Ideges vagyok. Lehetetlen tovább ír-nom...”** 1885 november 7-én mesteré-

hez, Szamosihoz írt levelében írja, hogy fiának Szamosi Lacinak azért nem taná-csolhatja a Párizsba jövet, mert ott az alapvető rajzismereteket meg nem szerez-heti, maradjon Pesten a mintarajziskolában, talán Benczurnál, mert az én folytonos gyöngélkedéseim alig hagynak annyi időt, hogy naponta 2—3 órát dolgozhassak.”* Ezek már mind kínosabbá váló évek. A rém mindjobban közelg. Mind kegyetle-nebb bizottsággal. És nincs, aki elhesse-gesse. Az orvosok? A baj a lelkében van, arra nincs ír. 1888-ban írja La Ma-lou-ból: „Ha jobban is vagyok, gyógyú-lásra nincsen remény. Ezt a nyomorult élelet így kell végig szenvednem.”** Itt a rém, a korai pusztulás víziója, a féle-lem, hogy a meg nem festett képek meg-születésük előtt elpusztulnak, vagy, ami szörnyűbb, nem úgy alakulnak ki, ahogy behunytt szemmel látja őket, színesen, gaz-dagon, bársonyos tónusban, melyet az új, pisla festők kinevetnek, ezek az impress-zionisták, szürke szárazságukban, elapróz-ott formákkal, a nagy lendület, az egy-séges színhullám remegése híján. Lieber-mann beszélte, mint gyűlölte Manet és Pissaro, általában az Impressionisták mű-vészetét, csak Bastien Lepaget szívelte valahogy, sohasem tudta sem Uhdének, sem Liebermannnak megbocsátani, hogy hűt-lenek lettek hozzá, a sonorikus színekhez, az élet drámai interpretálásához. Vágyott mindig egy olyan akadémiát vezetni, „ahol aztán kedvem szerint bánhatnék el az impresszionizmus túlkapásaival.”*** Mit tarthatott vajon túlkapásnak? A közvet-len optikai kép visszaadását, mely ellen-tében volt az ő erős reflektálásával, a fő-formák hangsúlyozásával? Neki küzdelem a festés azzal az egységgel, mely ott állott tisztán lelke előtt, melynek kialakításához vadul fogott. Uhde írja: „Az aláfestésnél valósággal kéjelgett a bitümben, magából kikelve, tüzzel rohant a munkába. Nagy volt a meleg, mikor a *Krisztus Pilátus előtt*-be fogott, csak alsóruhába öltözve, felgyűrt ingujjal, mint egy mészároslegény, tombolt ide-oda a képen, míg végre a

* Ernst Lajos gyűjt.

** Barnewitznél asszony szíves közlése.

*** Feleségéhez írt levele 1908-361. lapon, Aus dem Nachlasse Munkácsy's, Deutsche Revue, 1901. 218. l.

* Ernst Lajos gyűjt.

** Barnewitznél asszony szíves közlése.

MUNKÁCSY MIHÁLY: FASOR. (Szépművészeti Múzeum.)

CHESZ. M. KIR.
KÉPZŐMŰVÉSZETI
MÚZEUM.

türelmetlenségtől lebirva pusztá kézzel markolt a festéke és egyre szélesebb foltokban alakította a képet.* Ez a harc az óriási szörnyvel, kora impresszionista felfogásával, a lelkében élő látomány diadalmos felszabadításáért, harc az aggályal, harc a fájdalommal, — de ezek egyre kitartóbban, egyre nagyobb erőben jelentkeztek. *Mozart halálánál* ők lesznek az urak.

Fogyott erővel ment már a harcba. A szörny lenyomta a karját. Mindegyre jobban fojtogatta. A világ erről mitsem tud. Vannak, akik csak a külső fényt látják, a sikert, a pompát, a gazdagságot, az estélyeket, a hírnevet, dicsőséget — és ezek irigylik. Ő pedig szenved, szenved, küzd a rémrel. Vannak, akik a fényes életet szemképrázatásnak, az estélyeket, a heti fogadásokat, a nagyúri életet művészhez méltatlannak találják, ők, a mammontól érintetlen, a puritán művészet szentségeért rajongók és a hozzájuk csatlakozó kritikusok, — és ezek lebrólják. Huysmans a *Krisztus Píldtus előtt*-et cet indigent décor brossé par le Brésilién de la piété, par le rastaquouère de la peinture-nek nevezi.* Ő pedig szenved, szenved, küzd a rémrel. Egyszer-egyszer azonban ő kerül felül. A bécsi mennezetkép ragyogó koloritja szinte még zeng. Ekkor 1887 szeptemberében írja: „Egészségem sokkal jobb lehetne, de sokkal rosszabb is.” De már dr. Engelnek azt vallja 1889 decemberében: „Küzködöm, amint annak magad is szemtanuja voltál,”** küzködött már nemcsak fájdalommal, hanem a munkával is, halálosan megsebezve. Az életmódja, mely eleinte míg a betegsége nem kinozta,** nem állott útjába, utóbb mind nagyobb teherré vált. Hogy az a kör, melyet felesége teremtet meg körülötte, a szellemi kiválóságokkal való ez az évtizedes érintkezés, kora legjobbaival való ez az állandó szellemi kontaktus kiszélesbítette látkörét, kimélyítette szellemét, tápot adott az élet szépségei után való sóvárgásának s így művészetének kö-

rét nemcsak nagyban tárgította, de formában és tartalomban soha nem remélt gazdagsággal el is mélyítette, azt kétségkívül ennek a fejedelmi életmódnak köszönhette. Ennyiben áldásos volt felesége hatása. De a betegség előrehaladásával ily izgalmas élet-hajtsza mellett nyugalomhoz, melyre pedig művészi alkotásának kielételezése céljából szüksége lett volna, nem juthatott. Felesége egy 1884-ben anyjához írt levelében dicsekszik, mily nagy a sikere a *Golgotá*-nak s hozzáteszi: „Ma este meglátogatjuk Madame O. egy nagy estélyét, holnap Mathilde hercegnőt, este Hoyos grófnéknál leszünk, holnapután Pomard hercegnő nagy ballán, másnap az olasz operában és így tovább. Látjátok, édeseim, szórakozásban nincs hiány...” 1885 áprilisában írja haza Munkácsyné szüleinek, hogy „400 személy volt a bálunkon, melyen hét nagykövet, hat tábornok és négy admirális, 32 művész volt jelen. Valóban nagyon szép volt!” 1886 márc. 11-én írja: „Jövőheti estélyünkre csak 200 személyt hívnak. É hóban négyet kivéve minden estéknél el van foglalva.” Egy 1887-ben írt levelében olvassuk: „Holnap Lessepsnél ebédelünk, utána Mollitor grófnőhöz megyünk. Pénteken dîner H. grófnőnél, vasárnap Mathilde hercegnőnél, hétfőn B. aszszonynál, este soirée a német követségen, kedden soirée S.-ék, szerdán H.-ék, csütörtökön az orosz követségen, pénteken D.-ék és így tovább. Látjátok, hogy elég alkalmam nyílik ruhákat szaggatni és szórakozni. Korán szoktam hazatérni, legkésőbb éjfél után és így nem fáraszt ki.” 1889-ben is írja: „Minden este 2—3 estélyen vagyunk.” Ugyanezen évben nagy fogadást rendezett a Párisban járó magyar írók és művészek tiszteletére, melyen 800 ember volt jelen. De már egy 1892-ben ápr. 25-én írt levelében olvassuk: „Miska reggel 8-tól a sötétség beálltáig dolgozik. Este egészen ki van merülve. Szemrehányást teszek neki, mert félek, hogy belebetegszik... Meghívásokkal halmoznak el.” Sőt még 1895 májusában is 400 személyre szóló bált adtak. „Ezzel — írja Munkácsyné — fogadó idényünket méltóan fejeztük be.”** Az asszonynak ez a szórakozási láza végre is megőrölte Munkácsy idegét. Hát hiszen ez a nagyúri háztartás emelte

* Huysmans, *Certaines*, 3. kiadás, 1896, 124. l.

** Ernst Lajos gyűjt.

*** Az *Éjleli kalandorok festése* idején (ahogy ő levelében az *Éjleli csavargó*-at nevezi) a nagy izgalmak meg előlta, a *Mozart halála festése* után az izgalmak voltak őrá fordítva.

* Deutsche Revue, I. h.

MUNKÁCSY MIHÁLY RAJZA A TÉPÉSCSINÁLÓKHOZ.

Munkácsy presztizsét, felesége a fényes életet egyszerűen tudta vezetni, amiáltal házuk a francia főváros szellemi központja lett. Mindez igaz. De volt ennek sötét háttere is. Hányszor vágyódhatott szegény Munkácsy a nyugalomra a napestig tartó idegölő munka után, a magányba, álmai és víziói közé, hogy csodás színeinek élhessen egyedül. De mennie kellett estélyről-estélyre, az asszony szórakozni vágyott, annak nem voltak álmoképei, azt csak a sokadalom, a fény, a pompa izgatta. Egyszer a köztársasági elnök estélyén Munkácsyt halálos fáradtság fogta el, vagy talán egy vízió, melyet rögzíteni akart s kereste a feleségét: Où est Cécile? De Cécile sehol sem volt található. Mind izgatottabban kereste, hol van Cécile? Mindaddig míg a jelenvoltak kórusban zúgják: Hol—van—Cé—cile? Cécile aztán lángborult arccal jött elő rejtekhelyéből, ahová elbúj Miska elől, mert nem akart még hazamenni.* Apróság ez, de fényt vet arra a küzde-

* Az Ullás 1904. márc. 2.

lemre, melyet Munkácsy folytatott a munka-
lehetőségért, a nyugaloméért, hogy elhese-
gesse az óriás szörnyet, melynek aztán a
kimerült test, a fáradt agy, a felbomlott ideg-
rendszer könnyen prédául szolgált. *A Hon-
foglalás-t* már ez a fáradt, nagyon fáradt
ember festette. Hányszor lopja ki magát a
fényes estélyeken, a zajos, ragyogó társas-
ságból, hogy műterme magányában komor
magábamélyedéssel önmagát emésze! Ter-
meiben százával hullámzott a tömeg,
de ő maga boldog-e? „Gyakran mondo-
gatta — írja Felbermann* — hogy nem
érzi magát boldognak, hogy szívesen
elcserélné az életét az egyszerű magyar
parasztiéval“. Hogy menekült volna a nagy
világ elől álmai világába. Kora reggel,
kezében papírba csomagolt koteletjével
indult Neuillybe munkára, mint egykor
asztaloslegény korában, égve a munka-
vágytól, úzelve rémeitől, hajszolva ké-
telyeitől. Egyetlen nyugodt órája volt a
könnyű reggeli után, a pihenés a mű-

* Pester Lloyd, I. h.

terem csendjében, magyar lapok olvasása közben, — de aztán, hogy odaült a képe elé, amikor homály szállott a neuilly nagy hodályra, feltámadtak a képtelnyek, s mint az irányítónélküli hajó imbolgott bizonytalanul. Mily borzalmas tépelődések közt született meg ez a kép! S mikor aztán a kritika hűvösen, sőt ellenségesen fogadja, mint egy rage-ban újra átfesti, éjjeli-nappallá tévő munkában, már szinte beteges deliriumban. Ezután írja Korbay Ferenc barátához Budapestről: „*Nagytól lélekzettem, mikor a Honfoglalás-t átadtam s tetszett... ami annyi kétségeskedések és küzdelmek után valóban jól esett... Én most, habár mint sohasem, úgy most sem érhettem el ideálomat teljesen, de még is azon megnyugvással lehetek, hogy művészi karrierem egyik legértetlenebb gyümölcseit hagynom szeretett hazámnak.*” Áltatás ez, az óriási szörny elhallgatására, mely már marcangolja, s ezenközben borzalmasan érzi a magányt, a baráti szó melegében hiányát, sírátja Paál-t, aki egyre kísérti, akiről újra sokat beszél,* akít nem pótol többé soha senki. Sedelmeyer üzletárs volt, később ő is elhagyta, nem volt senkije, senkije. Az *Ecce Homo* festése közben — halálos betegen — egyre fokozódó révületben — önkívületben dolgozott — labilis kritikai érzéke teljesen elveszett, nem látta a csoportját, nagy lett a képen a zűrzavar, itt már kínosan összeiartott minden, alakok egymásmellé hányása, belső logikai rend hiján, csak néha válik ki közülük egy-egy fej, egy-egy mozdulat, mely a régi mesteri kvalitásokat árulja el. Hagához, Rebők Ilonához írja ezidét: „*Én szakadatlan munkával töltöttem a telet, melynek úgyszólván a végkimerítés volt a következménye, sőt az utóbbi időben csak gyakori megszakításokkal folytattam munkámat.*”** Halálos fáradtságról panaszkodik, mely az írásra tökéletesen képtelenné teszi. De nemcsak az írásra, hanem az alvásra, a pihenésre, az óriási szörny véres karmaival most már fojtogatja. Telepy Károlynak írja: „*Április végé felé köztetek leszek. De addig is vigasztal a pletykatorzsátságot, hogy hazatérésemről még épen semmi sincs elhatározva,*

hogy még nem vagyok abban a helyzetben Párisban, hogy haza kelljen mennem *koncot rágni*.”* A legtitkosabb gondolatát, a legborzalmasabbat, a jövőtől való iszonyatot szövegezte meg itt. És most már értjük: ez az ember, ezzel a tététt, szétszakított, agyonmarcangolt lélekkel festhette csak a vízióival küzdő vak költőt, *Milton-t*, a maga gyászdalát vezénylő halódó zenészt, *Mozart-ot*, az emberiségért halált szenvedő istenembert, *Krisztus-t*, tépelődő bíróját, majd a kegyetlen ösztönnel halálát üvöltő nép előtt, amint megmutatkozik s a keresztfán, sorsa megpecsételése után, óh, ezek lelkének mélyéből kítőró víziók, démonikus lelki küzdelmek látományai. Tudat alatti élet rejtelmeiről hull le a fátyol. Egy halálos küzdelemmel eltelt élet titkait szemléljük bennök. De a vég közeledik. Feltartóztatlanul. Mikor a millenniumra hazajön, látán mindenki elrémül. És ő látja, mások arcán, a maga sorsát. Pihenni vágyik, pihenni. Megy Baden-Badenbe, a csendbe, a nyugalomba, ahogy azt orvosai tanácsolták. Mi lesz a rémlemmel? Feleségének innét írja — 1896 — június 19-én e szomorú levelet:

„*Si la solitude me fait du bien? En tout cas: ich sehne mich nach niemandem que ma bonne Cäcilien, mais qui a encore à faire bien aussi sa cure pour qu'elle soit bien guérie pour pouvoir accompagner son pauvre Miska par tous les péripéties d'un état moral et physique, qui peut être encore bien long. Non. Je ne veux pas me perdre dans le noir. Eugène entre à l'instant dans sa plus brillante livrée pour préparer mes plus blanches costumes, la jolie victoire a fait son entrée en grand trot et dans un quart d'heure un malheureux pauvre souffrant traversera la superbe allée, faite pour le bonheur, en donnant l'illusion aux passants que c'est un des plus heureux qui filegaient pour jouir et s'étourdir de la splendeur de la grande et belle création de cet immense quelqu'un! Allons nous habiller, il est 4 heures et demie... Bon balsers à ma Cäcilien de son triste* Miska.”**

* Ernst Lajos gyűll.

** „*Jét fog-e inni nekem a magány? Mindenesetre ich sehne mich nach niemandem mint jó Cäcilien után, de neknek magának is meg kell gyógyulnia, hogy elkísérhesse szegény Miskát egy erkölcsi és fizikai állapot minden állapotban, ami még igen hosszú lehet. Nem, nem akarok a sötétségbe veszni! Eugén e pillanatban ismét legszebb livréjében, hogy előkészítse fehérneműmet, e szép kocsi már előállt, s egy negyedóra múlva a szarvasoktól szegény beteg ott lesz a szép sétányon, mely a boldogok számára készült, azt a illuziót kelve a adólok között, hogy egy igen boldog ember az, aki végén halat mutatná, megmórosodva egy hatalmas ismeretlen és nagy és szép természetű. Gyertek öröközni, jéjé... Sok csókot küld Cäciliennek az ő szomorú Miskára.” (Barneswiltz és szony az évek közt.)*

* Melonyai. II. 106. l.

** Ernst Lajos gyűll.

Non, je ne veux pas me perdre dans le noir. De ha ez a söieti rém, ez a rettenetes hidraféj mégis jön, kísért s üldöz az elveszett napok kísértéseként, az elhullajtott, megszökött látományok képében, a soha többé meg nem fogható víziók árnyalakjaként, amint rajokban körülfogják, körül-táncolják, körülüllbegik? El kellene vagy egyet csípni közülök. Állj meg egyszer álomkép. Elő hát azzal a palettával!

De Eugén ellentáll. Nem szabad dolgozni, az orvos tiltotta.

Mit orvos, tudja azt az orvos, mit lát most ő maga előtt? Mily remek színek! Mily csodás látvány! Elő azzal a palettával, Eugen, szaporán, a palettát; de Eugen nem mozdul s a lázálmával viaskodó beteg torkon ragadja... Aztán jött a vég. Az endenichi esziendők. Az öntudat összeomlása. A hirtelen felbukkanó tiszta pillanatokkal. Játszik a homokba firkált

figurákkal. Önkarikatúrák. A beteg orosz-lán. A keresztre feszített álmadozó. Mily borzalmas sors...! És siratja magát. Sietetni akarja a véget. Egy cédulára ráírja magyarul: „Egyetlen feleségem, Jézus szent szívére kérek, könyörülj rajtam, pisztolyt, pisztolyt.* És önarcképet is rajzol, reszkető kezekkel, homlokához szorított pisztollyal...* A cédulát titokzatosan eljuttatja feleségéhez. Az nem érti a magyar szót... Sír és zokog és ráírja „Ballbutiment“. Dadogás... És az öntudat borzalmas percében felülő sóhajt dadogásnak vette az asszony, értelmelen szavaknak, pedig egy rémlettől üldözött vad ordított be a világba kegyelemért, az óriás szörnyvel viaskodva, míg végre a szörny nagykegyesen megfojtotta.

Az ő ábrándos deliriumos lelke így omlott össze.

Elvégeztetett.

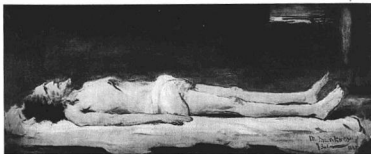
* Bannwitzé asszony szives közlése.

LÁZÁR BÉLA.

MUNKÁCSY MIHÁLY: UJONCOZÁS.

ORSZ. M. KIB.
KEPZŐMŰV. ESZÉKI
FŐISKOLA

MUNKÁCSY MIHÁLY: KRISZTUS A SZIKLASÁRBAN.

MUNKÁCSYRÓL, AZ EMBERRŐL

Most ünnepeljük Munkácsyt, a művészt. Hódolunk a zseni nagysága előtt. Rajta keresztül dicsérik nemzetünket; hiszen ő a magyarság óriási erőinek egyik hatalmas fölgyűlése, a magyar faj sohasem halványodó diádala a népek kultúrversenyében. Én ez alkalommal Munkácsyról, az emberről szeretnék néhány dolgot elmondani. Feladatam nem könnyű, bár sok éven át éltem körülötte. Nem is ígérem, hogy objektív leszek, mert tárgyilagosságot csak érdektelen embertől várhatni. Munkácsyval szemben pedig nagyon is érdekelt viszonyban vagyok. Ő volt a nagy pártfogóm, útnak indítóm, bizony többször támaszom is. De éppen ezekből a dolgokból láttam meg mélyen igazi arcát Munkácsynak, az embernek és így tudok szólni az emberről, kit ha a művész Munkácsytól elválasztanak, akkor is nagy, imponáló jelenség.

Fiatal koromban én is Párizsba vetődtem, mint annyi sok fiatal művész. Pénz nélkül, névtelenül sétálgattam a pompa gyönyörű városában, hol annyi különös és csodálatos élet találkozik össze. Nézegettem a fényes város csillogását, a nagyváros ezerarcú rohanását. Nagyon idegennek és nagyon szegénynek éreztem magam. Nem volt másom, mint fiatalúságom és iörhetetlen bizakodásom. Tudtam, hogy él ebben a városban egy kiváló honfitársam, Munkácsy Mihály,

jólét, hírnév közepett; sokszor elhatároztam, hogy felkeresem, de bizonyos dolgok mindig visszatartottak. Hallottam, hogy különös ember. Sokszor visszautasít nagy és neves embereket. Hát hogyme utasítana vissza engem, az ismerlent.

Egyszer mégis elhatároztam, hogy fölkeresem. Egy kocsi béreltem órára, felpakoltam reá Münchenben csinált összes dolgaimat és elhajtottam az Avenue de Villiers-utcába, hol Munkácsy lakott. Lenn a kapuban portás vette át a névjegyemet s megmagyaráztam neki, hogy Münchenből jövök és üdvözetlet, izenetet hozok a mesternek. A névjegyemet a portástól egy lakáj vette át és eltűnt vele. Nagyon féltem, hogy nem fog fogadni. Abban az időben a magyarok annyira megrohanták, hogy többeket elutasított. Hát ha ez lesz az én sorsom is? Végre visszajött a lakáj azzal, hogy a mester a műteremben vár. Boldogan, de az elfoglaltságtól szv-dobogva léptem be az atellébe, hol Munkácsy éppen a hatalmas bécsi mennyezetképen dolgozott. „Na mit csinál a két Sándor?” — kérdezte tőlem, mielőtt szóhoz juthattam volna. Wagner Sándort és Lietzen-Mayer Sándort értette. Én azonnal feltaláltam magamat s átadtam Lietzen-Mayer üdvözlét — Wagnert akkor még nem ismertem — és elbeszélgettünk a müncheni életről s a magyar dolgokról. Kedvessége megoldotta

nyelvemet. Elmondtam neki hamarjában mindent, amit tudtam. Kérdezte, mit dolgozik és felszólított, hogy legközelebb hozzam magammal munkáimat. Azonnal bemutatathatok mindent, feleltem és szaladtam le a kocsihoz, felvittem rajzjaimat. A mester kiteregette az összecsavart rajzlapokat. Hosszasan nézegette őket. Nem egyet többször is. Ekkor látogató érkezett, kinek névjegyét látva, a mester kisietett. A látogatót maga vezette be. Nagyon udvarias volt vele; hosszasan magyarázgatta a plafondkép vázlatát. Engem is bemutatott. És mikor elment, csak akkor tudtam meg, hogy Ferenc József fivére volt.

Újra munkáim nézéséhez fogott. Beszélgetés közben előjött a szó arról, hogy műtermet szeretnék bérelni. Legnagyobb csodálkozásomra azt mondta: „Hát ez az én műtermem nem elég kettőnknek?” — Nem akartam hiánnyal élni. — „De előbb nézze meg Párizst!” — tette hozzá. — Már láttam — feleltem és körülnéztem, hogy melyik sarokban húzzam meg magamat. Rögtön elkezdtem rajzolni, félttem, hogy talán elfelejt, amit mondott holnapig s nem akarom feladni ezt a kedvező helyzetet. Hiszen csoda történt, egy óra előtt még azon tüprengtem, vajjon fogad-e és még a műteremszerzés anyag problémája is nyomott s íme egy világhírű művész, egy kedves ember mind. ezt egy pillanat alatt elintézi. Mikor érkezett az ebéd ideje, hívtam az ebédhez, én nem akartam menni, féltettem a helyemet. Ilyen jóssággal, ilyen természetes közvetlenséggel sem azelőtt, sem azóta nem találkoztam az életben. Nem mertem hinni, hogy ilyen jó ember is van a világon. Ő kedvesen karongott és átvezetett az ebédőbe. És azután asztalánál ettem másnap, harmadnap és így tovább nagyon sokáig. Viszonyaim lényegesen javultak. Dolgozhattam mellette. Tanítványa lettem. Ő segített volt. Tisztán jószívűsége, magas emberi gondolkodása folytán. Így ismertem meg már első találkozásunkor nemcsak a művészt, hanem az embert is.

Nagyon megszerettem ezt a különös embert. Úr volt egész egyéniségében. Hogy különös egyéniség volt, már ruházata is mutatta. Magas termetűn igen jól állt a kockás világos nadrág és a hosszú hátú kék kabát a nélkülözhetetlen magas fehér mellényvel. Állandóan kék-fehérpetyves csokornyakkendőt hordott, ugyanilyen harisnyát is másris

lakk bálcipője alatt, ami szintén elmaradhatatlan volt nála. Ehhez tessék hozzáképzelnem az ő torzonborz, hóhéhr nagy fejét, magas értelmes homlokát, fúrge kis eldugott szemét vörösszínű arcán. Arcának kifejezése mutatta, hogy más volt, mint a többi ember.

Ugyancsak jószívűségére vall a következő eset. Már második évemet töltöttem házánál, dolgozva az ő hatalmas műtermében, midőn egy alkalommal nagyon kifogytam a pénzből. Semmi támaszom kívül nem volt. Hazulról pénzt nem kaphattam. Ösztöndíjaimról pedig magam mondtam le egy nagyobb képem eladása után. Adóssággal bezzeg nagyra rúgott és igazán nem tudtam: mitévő legyek. Nagyon panaszkodtam a mesternek, hogy pénzre van szükségem. Nevetett. Hát kinek nincs pénzre szüksége, ifjú barátom? De hiszen itt a kép, — mondta egy nagyobb képemet mutaiva — ezt el lehet adni. Magam is adok rá kölcsön 600 frankot.

Adott egy csekket a hatszáz frankról. Gyorsan felugrottam utolsó garasaimon a lóvasútra, hogy a távolfekvő pénztintézetből elhozzam a megmentő pénzt. De ott ért igazán a meglepetés. A pénzt nem adták ki. Nem tudtam mire vélni a dolgot. Munkácsy megtréfált, vagy talán az ő nevére, ki egy képért 40.000 frankot is kapott, nem adnak ki 600 frankot? Lehangelődoitan mentem vissza hozzá. Rögtön észrevette. Mondta is: „Ej de rossz kedve van, pedig jó hírről várom, adja csak ide a hozott pénzt.” — Nem kaptam, mert nem adtak — feleltem. Kiderült persze, hogy helytelen volt a dátum a csekken. Hanem most rajtam a sor örülni. A mester megmondta, hogy 3000 frankért adta el képeket. Örömmel felszaladtam a létrára, amelyen a mester éppen fent állt, és úgy szorongattam kezét. Az összeg oly nagy volt, hogy megmentett.

Érdekes Munkácsy házassága is. Feleségének második férje volt ő. Első férje báró Marches nevű colpachi földbirtokos volt. A colpachi birtokra minden nyáron kiutazott a mester, ki akkor már a híres és jómódú emberek sorába tartozott. Vidám napokat töltött itt. Gyakran tréfálkozott vele a báróné, hogy miért nem nősül meg. Állítólag egyszer azt mondta ilyen biztatásra: rögtön megnősül, mihelyt olyan asszonyt kap, minő

PAÁL LÁSZLÓ: ERDŐ BELSEJE.

Az alakot Munkácsy Mihály festette bele.
Kiss Emil (New-York) gyűjteményéből.

a báróné. Addig azonban megmarad legénynek. Különös véletlenek játéka a sors. Mondunk sokszor szavakat, amiknek jelentőséget alig tulajdonítottunk és véletlen folytán mégis jelentőséget kapnak. Itt is úgy volt. Marches báró egy napon elköltözött az élők sorából és a báróné hamarosan a híres magyar festő felesége lett. Munkácsy tehát megtalálta az „éppen olyan” asszonyt.

Felesége kifizető házat vitt, ami igen sokat használt a mesterreputációjának. A Munkácsy-soirée-k még Párizsban is riktották párjukat. Igen sok kiváló ember adott itt találkoztató egymásnak. Dumas Fils, Alphons Daudet, Ambroise Thomas gyakran megfordultak náluk. Reményi Edé, Justh Zsigmond, Zichy Jenő, Türr tábornok szintén. Sőt Milán szerb király is írszletét tette egy alkalommal. Munkácsynéra jellemző, hogy ez alkalommal egy éjszaka alatt egész személyzetét Milán király livréjébe öltöztette át.

Ezeken a Munkácsy-estélyeken bontakozott ki Munkácsy modora. A kevésbeszédű, alaposszavú magyar úr volt, akivel és akiről szívesen beszélgettek a párizslak. De-

dig itt az idegen művészt nem nagyon szeretik. Társalgás közben gyönyörűen domborodott ki Munkácsy fölényessége, ami mindig akaratlan volt. Egyedül a pénzdolgokhoz nem értett a mester. Ezeket felesége intézte. Zseniallása apró dolognak, tréfának tartotta ezeket.

Egyszer meg is tjesztelt engem vele. A gyönyörű colpachi birtokra hívott meg egyszer, hogy másoljam le néhány képét. 700 frankot ígért a munkámért. Egészen váratlanul azonban eladtam néhány képem egy ott levő Blumenthal nevű amerikainak. Munkácsy is örült keresetemnek és billárdozás közben egyszer csak megáll, felveszi aranykeretű szemüvegét és mondja: „Most sokat kereset, elég lesz úgy-e, kevesebb pénz is a másolásért”. Meghökkentem. A mester bajusza alól mosolyogva nézett. Természetesen kifizette egész díjamat, csak tréfálni akart velem.

Eddig a néhány intimitás Munkácsyról, az emberről. Munkácsy, a művész, örök emléket alkotott magának művelben. Munkácsy, az ember, pedig örök emléket állított azoknak lelkében, akik ismerték.

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF.

MUNKÁCSY MIHÁLY VÁZLATKÖNYVÉBŐL.

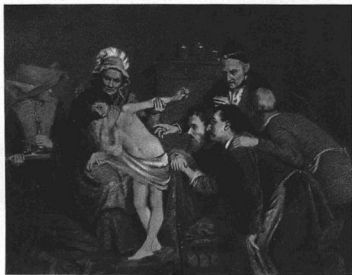
PACZKA FERENC

Április 20-án Berlinben elhunyt egy mindenféle ösmert és tisztelt magyar festő, Paczka Ferenc. Bár élete nagyobb részét nyugati országok világvárosaiban töltötte, mégis benső kapcsolatot tartott a magyar művészettel, amelynek utolsó tartózkodási helyén, Berlinben mintegy exponense volt s amelynek ideális érdekeiért nem színt meg fáradozni. Képeihez motívumait gyakran épp a magyar népeleiből választotta, nyarankint meg-megfordult Tolnaszántón, amelynek színgazdag népviseletét nagyon szerette s amelynek tájrészletét örömsel festette.

Paczka Ferenc részletes életrajzát barátja, akivel sok időt töltött együtt Berlinben, a tudós Laban Ferdinánd írta meg a „Művészet” 1908. évfolyamában, Mi ezúttal emlékezetét azzal újítjuk fel, hogy élete főbb mozzanatairól, fontosabb műveiről röviden beszámolunk.

Paczka Ferenc a pestmegyei Monoron született 1856 július 31-én. Atyja körorvos volt s gyermekel neveltetése miatt csakhamar átköltözött Budapestre. Művésziink itt ösmerkedett meg középiskolai tanuló korában a rajzsal, amelynek elemi fogásaihoz rajzlanára, Sirohmayersegílette. A tanár buzdítására tizenhat éves korában Münchenbe került (1872), ahol az akadémia antik osztályára iratkozott be. Némi állami ösztöndíjat is kapott Budapestről. Kis ideig Seltz, majd Dietz volt a mestere, de nem folytathatta, mert a stipendiumot nem újították meg, Paczka szerint azért, mert munkáit „túlsgóosan modernnek” vélelmezték.

Nehéz helyzetében Simor hercegprímáshoz folyamodott, aki munkát adott neki, úgyhogy a fiatalember 1874-ben kimehetett Párizsba, ahol a már világhírű Munkácsyhoz akart beállni tanítványnak. De őt nem

PACZKA FERENC: ORVOSI VIZSGÁLAT. Rajz.
A Szépművészeti Múzeum tulajdona.

MUNKÁCSY MIHÁLY: TÁJKÉP. Tollrajz.
A Szépművészeti Múzeum tulajdona.

találván ott, Zichyt kereste fel, aki szívesen igazította újba, a Waldmüller módszere szerint.

Itt festette „Koponyacsendélet”-ét s egy terjedelmes képet, a „Koldusok”-at (1876) s mind a kettőt kiállította a Szalonban. Még itt festette meg Pablo Sarasate képmását s aztán részben líthon, részben Madridban, Velencében festegetett és másolatot, kiadósabb munkákba akkor fogott, midőn Rómába telepedett.

A nyolcvanas évekbe esnek nagyobb bibliai, történelmi vonatkozású kompozíciói, amelyekkel idehaza feltűnést keltett. A „Tétközlő fiú”-ra megkapta az egyházi festészeti díjat, „Szent Benedek kísértése”-re a II. társulati díjat, ezeken kívül megfestette „Emese álmá”-t, „Attília nászszékájá”-t, Visegrádon pedig Görgey tábornok nagy képmását. Mindezekben a munkákban teljesen kibontakozott művészi stílusa, még pedig a realiztikus felfogás és előadás irányában.

1896-ben elhagyta Rómát s Berlinben telepedett le. Ekkor már híres ember volt, nőül vette Wagner Cornéliát, a grafikai munkái révén jőnevi művésznőt, aki római tartózkodásuk idején festéssel is kezdett foglalkozni, sőt néhány képet közösen is festettek.

Berlinben sokfelől vették igénybe ecsetjét, jelesül keresett arcképfestővé lett. Emellett feldolgozta kedvelt tolnamegyei motívumait

(Komámasszony látogatása, Tolnamegyei típusok, Parasztlányok stb.). Szorgalmasan végzett akt-tanulmányokat is, amelyek egyike, a Guggoló nő, a Múcsarnokban is ki volt állítva. Görgeyn kívül hazai vonatkozású képmásait közül érdekessége és ereje révén feltűnést keltett Jászai Mari arcképe.

Nyarait mindig Tolnaszántón töltötte, s jellemző, hogy bibliai kompozícióit, amelyek nála egykor még egészen akadémikus beállításúak voltak, most közvetlenebbé, melegebbé alakítja azzal, hogy például az Ítban Emausz féle c. képén a táj már típusosan túladunál s a szabad természet formái egészen eluralkodnak a stafflage felett. Efaia tájfestéseli legfrissebb munkái közé tartoznak. Tolnaszántó színdísz népviseletének köszöni palettája felrészülését, színeinek erőben való gyarapodását is. Elmondhatjuk, hogy legjobb képei éppen a hazai földdel, természettel, néppel való kapcsolatból születtek meg.

Művészetünk derék munkást veszített benne, aki nemcsak tehetségével, ecsetjével állott szolgálatába, hanem külföldi tartózkodása hosszú évei alatt sohasem szünt meg annak erkölcsi érdekeit propagálni s ha mód volt rá, fiatal magyar művészeknek kezére járni. Nyájassága, mesterkéletlen jósa és egyszerűsége voltak jellemének alapvonásai. Mindenképen okunk van tehát elhúnytát gyászolni.

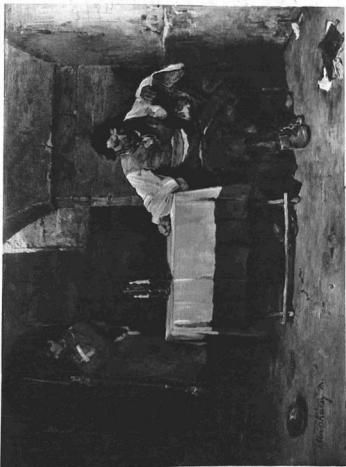
MUNKÁCSY MIHÁLY: KÖPÜLŐ ASSZONY.

ORSZ. M. KIH.
KEPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

MUNKÁCSY MIHÁLY: VIDOVSZKY MAMA.

ORSE. M. KIR.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

MUNKÁCSY MIHÁLY: TANULMÁNY A SÍRALOMHÁZHÓZ. (Szépművészeti Múzeum)

ISSZÉ M. KUR.
KEZELŐTŐSÉGE
 Budapest

MŰVÉSZETI ÉLET

KÉT ISMERETLEN MUNKÁCSY-FESTMÉNY

Legutóbbi párizsi tartózkodásomnak egyik legizgalmasabb eseménye egy jővevő francia festőművész műtermében tett látogatásom volt, ahol váratlanul két egészen rendkívüli érdekességű Munkácsy-festményre, azonkívül egy kisebb tanulmányra és a mester néhány rajzra bukkantam.

A két festmény reprodukcióját itt közöljük. Az egyik *Krisztus a sziklásárban* (jel. alul jobbra: M. Munkácsy, 7. júni 1881, falra festve, nagysága 46 × 120 cm), a másik *Férfiarckép* (jel. alul jobbra: Munkácsy, vászon, nagysága 58 × 48 cm). Mindkettő kitűnő karban.

Tulajdonosok, M. R. D. úr, mindkét műre vonatkozólag a következő információt adta:

Munkácsy húzunkál gyakori vendég volt. Egy alkalommal ott időzvéni (dejeuner előtt volt), a nagy műteremablak alatt a falnak mélyedésszerű kiképzése ragadta meg figyelmét és fölkiáltott:

„Tiens, c'est comme un tombeau! Il faudrait peindre un Christ là dedans.”

Allig ejtven ki e szavakat, fogta fiatalabb művész kollégájának heverő palettáját s a szürke olajfestékekkel bevont falra biszterbarnával és fehérrel néhány perc alatt fölvezolta a képet. Az ábrázolás monochróm és a legegyszerűbb eszközökkel készült. Fehér festéke elfogyván, a test lányékrészét fedő gyolcs fényét krétafehérrel rakta föl, a felső jobb sarokban levő ajtónyíláson át látszó tájképi háttér az ecset nyelvével vagy palettakéssel van a barnás alapból kikarcolva. Rajza az ihlet elevenségétől, közvetlenségétől duzzad. A megmerevült test fölépítésében monumentálisan egyszerű és igaz. Ez a festménytárgy bizonyára foglalkoztatta őt már korábban és talán még ráakadunk egy-egy természet után készült tanulmányra vagy

rajzra, amelyet ezúttal emlékezetből, szabadon fölhasznált. Figyeljünk a dátumra: 1881. Ez a „Krisztus Pilátus előtt” esztendeje. A két Krisztus-típus teljesen összevág. Nézzük a szemöldököket, a homlokknak ívelését, a jól karakterizált orr finom vonalát, a halálkín vergődésében nyitva maradt, elszorult alsó ajak mesterien kifejező erejét. A kar, a kéz rajza nem talán egy kissé elnagyolva, de ne feledjük, nem kész festményről, vázlatról van szó és ez mind olyan tökéletes, *rembrandt-i* erejű a maga nyers, közvetlen modorában.

A férfiképmásra vonatkozólag a következőket kell megjegyezni.

A festmény állítólag a mester Avenue de Villiers-i palotájának műtermében a kandalló fölött függött.** Kezelésének történetét M. R. D. úr így adta elő.

Valaki Munkácsy környezetéből egy napon azt a megjegyzést tette, hogy a kandalló fölél egy Frans Hals arcképet kellene helyezni, az ott igen jó dekoratív hatást tenne. A mesternek tetszett a gondolat:

„Un Frans Hals? Vous avez raison, je m'en vais le peindre moi même.”

És úgy tett, amiként mondotta.

Az ábrázolt kordra nézve 42—45 évesnek látzók. Informátorunk szerint a művész barátai köréhez tartozhatott, művész-kollégái, esetleg tanítványai közül valaki. Típusa után ítélve nem magyar, inkább külföldi. Sedelmeyer, akihez e

* Ugyanazon tulajdonos a „Krisztus Pilátus előtt” tottrelevélete (nagyság 30×30 cm következő alírással: Souvenir bien amical à Mme R. M. Munkácsy 1881). A művésznek kitűnő festő-memóriája volt. Ez a rajz is (ceruza, jellel ábrázolva) ott készült társalgás közben, hogy a jelenlevők kíváncsiságának kielégítésére, készülő festményéről fogalmat adjon. Tehát nem előtanulmány a festményhez.

** Ez az információ lehet, hogy tévedésen alapul. A művész műtermében ábrázoló, 1876-ból való festményen (amerikai magán tulajdonban), a kandalló fölött egy arcképnek alsó része a két kézrel és csipkés kézfővel látható. A viselő lehet ugyanazon korból, de a két festmény nem azonos.

MUNKÁCSY MIHÁLY: UTCA.
Szépművészeti Múzeum.

ORSZ. M. KIE.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

tárgyban fölvilágosításért fordultam, pozitívet mondani nem tudott. Az arckép nem rendelésre készült, a művész önmagának festette: „une fantaisie d'artiste”. Technikájában semmi kisínyes, semmi iskolai és amellett, hogy tökéletesen befejezett, megőrizte az első impresszió üdeségét, a *routine* minden mellékíze nélkül, amiől pedig a modern portrál 1860 után ritkán mentes. A javorkorbeli férfi lelógó bajusza és gyér szakállá szökés, magas homlokát festőien omló barnás hajfürt fedí. Rendkívül életeli a szürkésbarna szemek intelligens nézése. A karnáció színezése kellemesen egyszerű. A ruházat sötétlen bítume-ös tónusával szemben a háttér világosabb árnyalatú. A színezés e puritán szűkszavúságát mesterien élénkíti a hab-szerűen fodrozó gallér fehérsége, az arany nyaklánc csillogó lényé, melyet egyetlen zseniális ecsetvonással rakott föl. Keletkezési ideje a 70-es évek végére vagy a 80-as évek elejére tehető.

Nem a kosztüm teszi, — számtalanszor festettek férfi- és női arcképeket történeti viseleiben — hanem az egészből kiáradó nagy művészi tartalom, hogy a festménnyel szemben a mult legnagyobb arcképfestő művészeire gondolunk. Frans Halsra? Talán. Van Dyckre? Teljes joggal. Velasquez és Tizian nevét említeni sem szentségtörés és mégis Munkácsy Mihály fejeződik ki minden ízében.

Igen. Ez a művészünk a legnagyobbak fajtájából való volt.

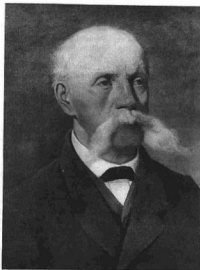
ROZSAFFY DEZSŐ.

MUNKÁCSY-KÉPEINK. Munkácsy Mihály-nak mintegy hatvanöt képe van Amerikában, néhány olyan is, melyet idehaza nem ismernek. Sedelmeyer, a művész párizsi impressziója ugyanis az alatt a fiz év alatt, ameddig szinte kizárólag Munkácsy művészetével foglalkozott, igen sok képét amerikai gyűjtőknél helyezte el. Ezek közül egy egész sorozatot *Kiss Emil* newyorki bankárnak sikerült összeszedni s így az ő gyűjteménye most a leggazdagabb Munkácsy-képekben. A gyűjtő szívességéből alkalmunk van e számban a mester néhány eddig ismeretlen vagy kevésbé ismert remekét bemutatni, de *Kiss Emil* úr tulajdonában van még a mesternak a „Parc Monceuban”, „Hímző nő”, „Tehénpásztor”, „Felolvasás” c. szaloninteriőrje, a „Siralomház” fialakjához készült fejtanulmány, s *Kiss Emil* úr azon van, hogy gyűjteményét Munkácsy-képekkel folyton szaporítsa. Az Amerikában levő Munkácsy-képek közt van a Wanemaker-család tulajdonában két főműve: „Krisztus Pilátus előtt” és a „Golgotha”, baltimorei magántu-

lajdonban a „Műteremben” (1876), azonkívül a philadelphiai Park-Museumban a Siralomház, továbbá a newyorki Lennox-könyvtárban a „Milton”, a Metropolitan-Museum-ban a „Zene-szalón” és a „Zalógház” s Munkácsy-kép van a detroit, bostoni és sanfranciscói múzeumokban is. A Stransky-gyűjteményben pedig a „Pihenő cigányok” című hatalmas képe, melynek tanulmánya idehaza van, Lederer Arthúr úr tulajdonában, — a művész 1873-ban festette s jelen számunkban közöljük. — Amerikában van továbbá számos arcképe, melyeket Munkácsy Párizsban és rövid amerikai tartózkodása alatt festett. Nagy érdeklődéssel vetjük tehát annak a híré, hogy a jövő évi philadelphiai világiállításra egybe akarják gyűjteni az összes, Amerikában levő, Munkácsy-képeket. Ha ez a terv sikerül, nemcsak Munkácsy hírneve fog új fényt kapni, de lehetővé válik alaposan tanulmányozni művészetét, mert Amerikában élete minden korszakából találhatók alkotásai. Itt említjük meg, hogy *Kiss Emil* úr gyűjteménye nemcsak Munkácsy-képekben pártatlanul gazdag, hanem más magyar remekművekben is. Lesz alkalmunk e gyűjteményt közelebbről ismertetni, most csak felsoroljuk a főbb műveket: *Szekely Bertalan*: Az anya arcképe, *Lotz Károly*: Női arckép, *Markó Károly*: Heroikus tájkép, *Donát*: Férflarckép, *Szinyei Marse Pál*: Balatonai partérszlet, *Kupezsky Önerkép*, *László Fülöp*: Bolgár nő, *Fényes Adolf*: Nagyapó öröme, *Halmi Artúr*: Női fej.

Munkácsy Mihály műveiből jelen számunkban közölt képek tulajdonosait még a következőkben soroljuk fel: A színes mellékletben közölt vízfestmény a *Szépművészeti Múzeumé*. Ugyancsak a *Szépművészeti Múzeumé* a Parkban és Virágcsendélet c. képek, mindkettő az újabb szerzemények közé tartozik. Az Utca és Tanulmány a Siralomházhoz festmények, a Tanulmányfeje, a két tájkép-tollrajz, a Vázlatkönyvből közölt rajz mind a *Szépművészeti Múzeumé*. Bárá *Hatvany Ferenc* tulajdona a Zalógházhoz készült tanulmány, *Schuller Gusztáv* a Kovácslegény, ami hasonlóképp a Zalógházhoz készült tanulmány, *Hartmann József* a Szenámszékér c. festmény, *Reök Istváné* az Önarckép, dr. *Majovszky Pálé* a Séta az erdőben c. festmény, a Tépécsinálókhoz s a Délutáni látogatáshoz készült rajz. Német magántulajdonban van a Búcsúbeszélgetés c. festmény és a Férflarckép c. festmény. Dr. *Dési Géz* a Baba látogatáshoz készült tollrajz, a *Vidovszky-csaladé* a Vidovszky-mama c. arckép, az *Ernst-Múzeum* tulajdona az Ujjonczász szénrajza, Bárá *Kohner Adolfé* a Köpülő asszony c. festmény, *Lederer Artúr* a Sátorozó cigányok c. festmény, *Ernst Vilmosé* a Mosónók c. festmény.

A MAGYAR ORSZÁGOS KÉPZŐMŰVÉSZETI TANÁCS az elmul hónapban teljes ülést tartott, hogy az 1924. évi XXVI. törvény-

MUNKÁCSY MIHÁLY: ARCKÉP. 1867.

cikk 13. §-a értelmében a székesfőváros törvényhatósági bizottságában biztosított egy helyre az előzetes jelölést megéjtse, amely jelöltek közül az államfő fogja a törvényhatósági bizottsági tagot kinevezni. A Tanács titkos szavazás útján a következőket jelölte: Kertész K. Róbert, Korb Flóris, Glatz Oszkár és Hülli Dezső. Ugyanezen tanácsülésen Haasz Aladár ügyvezető előadó beszámolt a Képzőművészeti Tanácsnak a legutóbbi félévben kifejtett működéséről. Ugyancsak tárgyalás alá került a nemzetközi Olimpiai Bizottság által állandó olimpiai éremre hirdetett nemzetközi pályázat ügye, úgyszintén határozott a Tanács a Lendvay-szobor elhelyezésére vonatkozó javaslat tárgyában.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT április havában tartotta *Lukács György* v. b. i. t. elnöklete alatt idei közgyűlését, melyen alapszabályait odamódosította, hogy ezentúl a Társulat művészi vezetését az állami aranyéremet és társulati díjat nyert művészek sorából alakított testület kezébe adja. A választmány tagjai közül a művészeket csak művészek, a műpártolókat kizárólag a műpártoló tagok fogják választani és a Társulat védnöke, József kir. herceg mellé előkelő közéleti férfiakból védnöki taná-

csozt szervez. Az igazgatói állásról lemondott báró *Kobner Adolf*, a közismert áldozatkész műbarát és kiváló műgyűjtő, ki több esztendő igazgatói működése alatt is csak rokonszenven és fellelőletet szerzett magának az egész magyar művészletársadalom előtt. Helyébe *Wertheimer Adolf*, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatója lépett, a finom ízlésű amateur, kinek a magyar képzőművészet iránt való évtizedes, odaadó érdeklődése az ő megválasztását a Társulat életében szerencsés eseménynek tünteti föl.

A NEMZETI SZALÓN május 9-én tartotta évi közgyűlését. Meleg ünneplésben részesítették gróf *Andrássy Gyulát*, ki most töltötte be elnökségének huszonötödik esztendőjét és ez idő alatt nemcsak reprezentatív szerepet töltött be, hanem kiváló műterékével és a magyar művészet iránti érzeti nagy szeretetével irányítója, legelső munkása volt a Nemzeti Szalónnak. A múlt évi beszámoló érdekes adata, hogy a Nemzeti Szalón 1924. évben 13 kiállítás rendezett, a mi a vezetőség agilitására mutat, viszont a mai nehéz viszonyok között sem lankadó munkakedvét jelenti az 1925. évi program, mely 18 kiállítás rendezését veszi tervbe. Az osztrák művészeknek május havában a kormányzó által a Nemzeti Szalónban

megnyitott kiállítását legközelebbi számunkban ismertetjük. Tervebe van véve a Nemzeti Szalon helyiségeiben a lengyel grafikusoknak, a Kéve Egyesületnek, a Céhbelieknek, a svéd és norvég művészeknek, valamint a Cennini-Társaságnak kiállítása.

A SZINYEI-TÁRSASÁGBÓL. Május elsején, *Munkácsy Mihály* halálának negyedszázados évfordulóján, a Magyar Tud. Akadémia ülésstermében emlékünnepeket rendezett a Szinyei Merse Pál Társaság. *Csók István* elnöki megnyitóját, *Lázár Béla* és *Rippel-Rónai József* ünnepi felolvásait teljes terjedelmükben közöljük. A termet ez ünnepi alkalommal zsűfóvá is megtöbbszörte az érdeklődő közönség, melynek sorailban a fővárosi művész- és műbarát társadalomnak szinte javát ott láttuk. Munkácsy rokonságából unokahúgai *özv. Dirner Gusztávné* és *Zsiflinszky Mihályné* jelentek meg. Képviseletet magukat a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, az Orsz. Képzőművészeti Tanács, a Képzőművészeti Társulat, a Nemzeti Szalon, a Céhbeliek és a Kéve művészegyesületek, az Iparművészeti Társulat, valamint a Képzőművészeti Főiskola, a Szinyei-Társaság ösztöndíjazottai közül *Emőd Aurél* és *Varga Nándor Lajos* megkezdtek tanulmányútjukat és már Párizsban vannak. *Förster Dénes* festőművész Olaszországba utazik, *Abonyi Vilmos* és *Vörös Béla* az ősszel kezdik meg párizsi tanulmányútjukat. A Társaság május hónapban tartott igazgatósági ülésén pártoló tagjai sorába hívta meg *Mariay Ödönt*, a kitünő írót, ki a képzőművészeti kritika terén is elismerésre méltó munkásságot fejt ki. — A május havi taggyűlés elhatározta a Szinyei-Társaság múzeumának létesítését. Ez a gyűjtemény elsősorban a Szinyei Merse Pálra és Lechner Ödönre vonatkozó, már egybegyűjtött és ezután gyűjtendő emlékeket, valamint a tagok önarcképeit foglalná magában; továbbá a magyar képzőművészet olyan kiváló alkotásait, melyeknek akár kvalitásuk, akár tárgyuk vagy szerzőjük révén műörténelmi jelentőségük van s amelyek a közgyűjtemények nem tudnak mind megszerezni és kiállítani. E gyűjtemény szabályzata most készül.

A BENCZÜR-TÁRSASÁGBÓL. Május hó elején tartotta idei évről taggyűlését a Benczür-Társaság. Az elmúlt évről szóló beszámolóban értesülünk, hogy *Benczür Gyula* doláni sírmlékét Nógrád vármegye vette örök időkre gondozásába. Kiemelkedő eseménye volt a Társaság múlt esztendő működésének a múlt év november havában rendezett első Benczür-ünnep, melyen *Karl Ritter von Marr* tartott felolvasást. A Társaság harmadik kiállítását f. é. márciusban rendezte a régi Múcsarmokban. Ösztöndíjpályázatán *Brenner Nándor* 17 millió, *Szolnoki Czinóber Miklós*

és *Udvary Pál* 5—5 millió külföldi ösztöndíjat nyertek. Egymillió tanulmányi jutalmat kapott *Friml Géza*, míg *Ernst Lajos* néhai Pentelei Molnár emlékére adományozott egymillió tanulmányi jutalmát *Szemere Lenke* nyerte el. Dícsérő elismerésben részesültek: *F. Dabás Rózsi*, *Emanuel Béla*, *Istókovits Kálmán*, *János Lajos*, *Jeney Viktor*, *Kapusi György*, *Lévay Lajos*. A közgyűlés a régi tisztikart újból megválasztotta és rendes taggá gróf *Bathány Gyula* festőművészt, *Róth Miksát*, az üvegfestő és mozaik művészt; tiszteleti taggá *Karl Ritter von Marr* és *Franz von Stuck* müncheni festőművész tanárokat, *Bartha Richardot*, a kabinetiroda főnökét, *Gerévich Tibor* egyet. tanárt, *Schötvöszky Béliát*, a nemzetgyűlés elnökét, *Sztranyavszky Sándort*, Nógrád vármegye főispánját és *Vélics Lajos* főközségi; meghívott taggá *Gerő Ödönt*, *Mariay Ödönt* és *Siklóssy Lászlót*; pártoló tagul pedig *Fischel Jenőt*, dr. *Hübisch Györgyöt* és *Kalán Gyulát* választotta be. Az elnökség indítványára a közgyűlés elhatározta, hogy ezentúl az évi közgyűlés a *Benczür-Társaság érdemét* fogja adományozni, mellyel minden évben egy művész egész munkásságát fogják elismerésben részesíteni. E kitüntetést a Társaság tagjai azonban nem kaphatják. Végül a közgyűlés üdvözlőben jónashalmi Nemes Marcellt ábóli az alkotóiból, hogy Mányoky Rákóczi-képét a nemzetek ajándékozta. A Társaság tiszta vagyona 31 millió korona.

A MAGYAR BIBLIOPHIL TÁRSASÁG májusi választmányi ülését gróf Apponyi Sándor emlékeztetének szentelte. Vég Gyula elnök emlékeztet meg az egyesület nagynevű díszelőkről, aki élete munkásságával az egész nemzet halálját érdemelte ki. Hetven évi gyűjtő munka eredményét a Nemzeti Múzeumnak hagyományozta, ahol a gyönyörű gyűjtemény különtermekben nyer elhelyezést. A Magyar Bibliophil Társaság ez évben ünnepi fennállásának ötödik évfordulóját, mely alkalomra évkönyv kiadását tervezte. Most eredeti tervét módosítva, az évkönyv első folyamát gróf Apponyi Sándor emlékalbummá szűkítse ki. A szerkesztés munkáját Hóman Bálint, Vég Gyula és Reiter László vállalták, utóbbi a tipografiai elrendezést, valamint a nyomdal munkálatok felügyeletét is intézi. Tartalma a következők: Gróf Apponyi Albert vezetőkкке; Ferenczi Zoltán: Emlékeszé; Dézsi Lajos: Gróf Apponyi Sándor életrajza és gyűjteményének története; Hóman Bálint: Az adományozás története; Vég Gyula: A „Rariora et Preciosa” gyűjtemény leírása stb. A szövület gazdag illusztrációs anyag fogja élni. A M. B. T. eddigi kiadványait kizárólag tagjai számára nyomatta, az Apponyi-albumnál azonban a tagok részére fentartott példányokon kívül még 100 darabot készített az

MUNKÁCSY MIHÁLY: A BABA LÁTOGATÓI C. KÉP TOLLRAJZA.

érdeklődőknek. Előjegyzési ára 10 aranykorona. Megkeresések a M. B. T.-hoz (Üllői-út 33.) intézendők.

JÁNOSHALMI NEMES MARCELL ÜNNEPLÉSE. Április havában Budapestre érkezett *Jánoshalmi Nemes Marcell*, Münchenben élő kiváló műgyűjtőnk, magával hozva *Mányoky Ádám* Rákóczi-képét, melyet a nemzetnek ajándékozott. A kép ünnepélyes bemutatása a Szépművészeti Múzeumban a társadalom, művész és politikai világ jeleséinek jelenlétében történt. Ez alkalommal a kormányzó és neje is megsemmisítették a képet és hosszan elbeszélgettek a kép nagylelkű ajándékozájával. Utána gróf *Kiebitsberg Károly* kultuszminiszter ebédet adott az Országos Kaszinóban Nemes Marcell tiszteletére. A kultuszminiszter felkösztönte vendégét, többek között ezeket mondta: „Külföldön a színházakat, könyvtárakat, múzeumokat fejedelmi áldozatkészség vagy az állam hozta létre. Ha nézzük a mi intézményeinket, azt látjuk, hogy a Nemzeti Színház a nemzet áldozatkészségéből keletkezett; a Nemzeti Múzeumot Széchenyi Ferenc; a Tudományos Akadémiát a bőkezű apának nagylelkű fia, Széchenyi István alapította. Szépművészeti Múzeumunkat az Esterházy hercegi nemzedék hozta létre, de még a két királyi kastély, a budai és a gödöllői is, a Grassalkovich hercegi

nemzedéknek köszönheti létrejöttét. Nálunk szokás panaszkodni a nemzeti áldozatkészség hiányáról. Szeretők idézni a „sed avenda non“-t. Ez tévedés. Ha nagy nemzeti étkedről volt szó, mindig akadnak nagy nemzeti mecénások. Ha a háború előtt mintha megcsappant volna is az áldozatkészség és mindent az államtól vártak, most ezt a szerencsétlen hazát jobban tudjuk szeretni. Az a férfi, aki elhozta egy neki kedves szerzeményét és azt letette a nemzet oltárára, ezzel az adományával, amelyet más adományaink sorozata előzött meg, belépett a magyar nemzet nagy mecénásai sorába. . . .” Itt említjük meg, hogy Mányoky Rákóczi-képe jelenleg a Szépművészeti Múzeum egy külön termében van kiállítva és Nemes Marcell óhajára tízezer koronás belépődíj mellett látható, mely a Képzőművészeti Főiskola ifjúsági menzájának támogatására fordítatik. Egy bőkezű névtelen, tekintettel a jótékony és kulturális célra, félmillióval váltotta meg jegyét.

MŰVÉSZETÜNK A KÜLFÖLDÖN.

ERDÉLYI MŰVÉSZEK BUKARESTBEN. A bukaresti művészeti minisztérium által minden év május és június havában rendezett *Salonul Oficial* kiállításon, amely ily címen már a második, ez idén az erdélyi művészek közül is többen vettek részt. A zsűrizésre

PAÁL LÁSZLÓ: KAZLAK.

mintegy 1200 beküldött mű került, amelyek tömegéből 276 képet és 88 szobrot fogadtak el. A kiállításon az erdélyiek közül 16 festő és 4 szobrász 29 képpel és 14 szoborművel szerepelt, név szerint: Demian Anastasie, Floriaş George, Ács Ferenc, Hajós Károly, Ciupe Aurel, Isaac Ivan, Kristóf Krandz Albert, Litteczky Endre, Liuba Corneli, Parizek Francise, Szolnay Sándor, Trucinsky Eugen, Tóth Gyula, Thorma János, Widmann Walter és Zolnay Géza festők, Diftert Elisabetta, Kaizler Carol, Rubletzky Géza és Timariu Joan szobrászok. Az idei kiállítás 100.000 leies nagydíjat Petrascu George bukaresti festőművész nyerte el.

A kiállítás elfogadó zsűrijébe a művészeti miniszter egyetlen magyar művészt hívott meg: Thorma Jánost Nagybányáról. A bukaresti hivatalos körök megkülönböztető figyelemmel fogadták a művészt, de legkedvesebbül érintette őt azoknak a fiatalabb bukaresti művészeknek a tüntetése, akik évek óta a nyári hónapokat, mint a bukaresti festőakadémia odaküldött ösztöndíjas növendékek, a Thorma vezetése alatt álló nagybányai iskolában töltik. Ezek a fiatal emberek s lányok, ériesülve nyári mesterük oltárától, a kiállítási palota előtt megvárják, nagy ellenzéssel, beszéddel üdvözölkék s Thorma odanézó tanító munkájáért s nobilis bánásmódjáért ezúttal is tüntetve fejezték ki hálójukat s szeretetüket.

A kolozsvári „Keleti Újság” munkatársával folytatott beszélgetés folyamán Thorma

sajnálattal állapítja meg „hogy az erdélyi festők nem nyerték meg az első csatát Bukarestben... lebecsülték a bukaresti kiállítás nivóját, túlkönnyen vették feladatukat és nem küldték el igazán reprezentatív munkákat”. Rossz taktika volt előítélettel nézni a kiállítás elé. „A regéttbeli festők nagy része világot járt ember, éveket töltöttek el Párizsban és Németországban s a tanulás éveit nem tűntek el nyomtalanul a fejük fölött. Ezzel szemben a mi fiatal festőgenerációnk (az erdélyieket érti) a nyomasztó körülmények hatása alatt alig mozdulhatott ki szülőföldjéről s arra voltak utalva, hogy önmagukból merítsenek. Pedig haladni és fejlődni alapos és kitartó munka, ismeretek szerzése nélkül nem lehet.” (Keleti Újság 1925. április 17-i száma.)

Nagybányáról, amely pedig ma is a legnagyobb festőkolóniája Erdélynek, ketten, illetve hárman vettek részt képeikkel a kiállításon: Szolnay, a román fővárostól legtovább eső nagybányaiakra anyagilag is nagy megterhelést jelent a bukaresti szereplés, mert a képek szállításánál a román állam semmi könnyítést nem ad a művészeknek. Ez volt eddig is egyik főoka, hogy a nagybányaiak nem állítottak ki Bukarestben, noha a román művészet intőzői ezt szívesen látták

volna. A nagybányai festők a jövő esztendei kiállításán külön csoportban együttesen öhailtádnák résztvenni, amint ezt régebben a budapesti Mácsarnokban is tették. (r.)

MILANO. *Rudnay Gyulának* a milánói Desaro-galeriában rendezett kiállításáról az olasz sajtó nagy elismeréssel nyilatkozik. Közülük a jeles kritikus, Alessandro de Stefani cikket, mely a torinói II Regnóban jelent meg:

„Rudnay Gyula volt a legutóbbi velencei kiállítás egyetlen, igazi föfedezése: iszenkét képe és rézkarcsozata egy olyan kiemelkedő festői egyéniséget reprezentált, hogy a kritikusok csakúgy, mint a közönség, kénytelenek voltak figyelmükkel e magyar művész felé fordulni, aki zsenialitásának ilyen különös napfényével úgy szólván az ismeretlenség homályából bontakozott ki. Valójában azok, akik lelkismeretesebben kísérték figyelemmel a világ festőművészetének fejlődését, már ismerték az ő műveit és a külföldi fővárosokban már ismételtén fel-felbukkant neve, mint egy rendkívüli művészé, de szkepticizmusunknak szikéje volt egy kézzelfogható bizonyítékra, amelyet meg is kapott Velencében, de még ennél is jobban most Milanóban, abban a kollektív kiállításban, melyet Rudnay a Galleria Pesaróban bemutat. Több mint száz műve van itt összegyűjtve a mesternek, hogy a festő fizionómiáját kiegészítse. Az a csodálat pedig, mely íranta Velencében született meg, még csak növekedett és teljesen kiértályosodott Milanóban, ahol Rudnay művészeté egész jelentőségében megnyilatkozik.

Első látásra klasszikus hatása van műveinek, mintha a legjobb idők egyik festője alkotta volna őket, akkor, midőn még igazi festőművészetet csináltak, — festőművészetet a technika akrobatamutatóványai és a rajz elhanyagoltsága nélkül. De ezeknek a vásznaknak első, majdnem múzeumi hatása eltűnik, ha az ember jobban belejók (zsel: összes effek-tusok a színek viszonyának valami egész új tudásától erednek, teive vannak biztos, festői bravúrral és az a klasszikus atmoszféra, mely első látásra oly kidomborodó, nem ered más-tól, mint az egész együttes harmóniájától, a komponálásnak attól a tudásától, mely Rud-naynak közös tulajdonsága a mi legnagyobb-jainkkal, különösen pedig Tintoretióval.

Bizonyos, hogy munkáiban különböző szim-patiák reuelölődnek: a spanyolokkal, főleg pedig Goyával az alakoknak a kép együttesé-ben való behelyezésében, a flamandok pedig mintha tulajdonképen mesterei volnának. Azt mondhatná az ember, hogy ő ugyanaz művé-szetében, mint ami életében: meglátogatta az összes fővárosokat, sokáig élt Párizsban, Ró-mában, de nem tanult meg egy szót sem fran-ciául, egy szót sem olaszul, semmit. Nem tud csak magyarul. Látni, hallani, igen, de nem ve-gyülni másokkal.

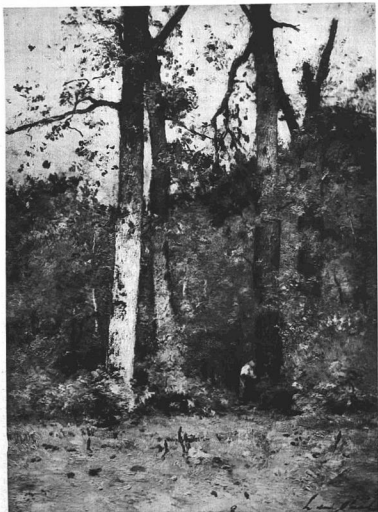
Ennélfogva nyersen megmaradt magyarnak: összes képei magyarországi jeleneteket vagy tájakat ábrázolnak és vásznait átfelekesíti egy úgy szólván vallásos szerelem a saját hazája iránt. A hazájuktól távol élő magyarokat va-lami állandó nosztalgia fogja el, megőrítve ma-gukban parasztaiknak, viharaltnak és tova-száguldó lovaiknak emlékét. Rudnay képeiben viszontlátják hazájukat és nem érzik többé az elszakadás fájdalmait.

Rudnay arcképei olyanok, amelyek meg-ragadnak kifejező erejükkel, dús élettéljes-ségükkel és eszközkeinek egyszerűségével. Az első tereben itt van egy Ónarckép, közök-viseletben, mely a festő csontos, magányos alakját idézi fel, azt az embert, ki megszokta, hogy a saját maga és a Biblia társaságában éljen, teljesen átengedve magát a saját művé-szetének és távol a világi hírságoktól. Mellette ott van fia arcképe, olvasás közben, vörös zu-bonyban és fején tollas sapkával: egy elmélyedő, de dertült ifjú.

Két tanulmányfel, melyek a technika küllő-nös erejét és csodálatos tudását reuelölők, feleségének és unokahúgának képmásai. Ez a két kis vászon, valószínű ékességei a kiállítá-snak, hamar felkelik a gyakorlott szemű amatőrök csodálatát és vágyódását. Egy más-ik arckép egy öreg magyar parasztot ábr-ázol, csontos fejjel, szomorúan és gondol-kozva: csendes fájdalom árad ki ebből a fejből. Semmiféle politikai írás nem fejezhető ki jobban annak a magyarságnak fájalmát, mely idegen járom alatt kénytelen élni. Ennek a vég-zetes átoknak egész súlya hajlítja meg ennek a parasztnak fáradt fejét annak a földnek rög-gel felé, melyet fátlyos szemei soha többé nem fognak látni.

Igen megragadó a Csavargó képe is, mezt-láb, rongyosan és lombán, nagyszerű típusa az élet kitaszítottjának, minden intelligencia nélkül pillantó szemével és álattiasan ki-elégült arckifejezéssel. Az arcképek között azonban legjobban dominálja legmagasabb-rendű festői éretyeit a Szakállas öreg úr: ez a tulajdonképen kis festmény, a síkok egy-nességével óladva, erőszakos eszközök nél-kül, úgy rajzbeli, mint fénybeli hatások keresése nélkül; az egész egy kissé elmosódottan megfestve, mint Carrière egynemely fest-ményén és a valóruk fokozódásával a köpe-nyen, ennek öreg és fakó szövetén, de ahol az ecsetnek semmiféle édeskedése, semmiféle részletekbe való belemélyedése nincs, hanem ahol minden az együttes. Egy ember, kinek életében és személyében csak egyetlen típus vonás van: ez a köpeny, ennek a köpenynek a színe. Felelhetetlen festmény.

Megszámlálhatatlanok tájképei, közülük egyesek elevenné téve néhány alkalmi figurá-val, mint például kicsány, távoli szekerekkel, tűnő párokkal, más képeken pedig főalakok domináló csoportjaival, mint például a zug-

PAÁL LÁSZLÓ: ERDEI TISZTÁS.

ÖRSZ. M. KIR.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

gesztív erejű „Betyárok tanácskozása” című képn, mind harmonikus szürke és világos-kék színekben; és az aranyszínű „Velencei ünnep”, ahol a valóban olasz ég alatt néhány paraszti pár furulyaszóráll táncol, ez a kép, mely bizonyos hasonlóságot mutat Pietro Longhi legkiválóbb munkáival és a rajzban Goyára emlékeztet. Végültenek azok a tájképei, melyek csak abban a szélben élnek, mely végigfut rajtuk, a fenyegető viharban, a fáknban, mely őket benépesíti, ezek a törölmetszetben magyar tájak, amelyek *Rudnayt az eszet Petőfijévé teszik, mert hiszen mindketten ugyanazzal a hévvel zengték a magyar pusztát és azt a majdnem testi ragaszkodást, mellyel a magyar földje iránt válszeltek.*

Egyes vásznak vallásos tárgyúak, a klasszikusok modorában: egy „Peltáadás”, mely alakjainak kompozíciójában Tintorettonak, „San Marco csodája” című képre emlékeztet, és egy kis kép telve élettel, színnel és mozgással; ennél még sokkal dekoratívabb, némi olyan árnyalattal, mely Velasquezre emlékeztet, a „Keresztrefeszítés”.

Legnagyobb Rudnay Gyula járatossága a lovak mozgásának visszaadásában: a „Két lovas” nagy látvolságban úgy mozog a néző felé, hogy ez valóságos galopp. És valósággal száguldó gyorsaságúak azok a kis képek, melyek magyar parasztszekereket ábrázolnak, melyek elé két hatalmasan száguldó ló van fogva. Ebben a zsánerben azonban főműve Rudnaynak, mely egyébként egyes részkarcaiban is szerepel, a „Vágtató betyárok”, mely méltó volna, hogy bármelyik múzeumban a legnagyobb mesterek képei mellett szerepeljen, anélkül hogy ezektől eltérne.

Kevésbé meggyőző a művész legutóbbi modora: azzal vádoltatván, hogy túlságosan sötét, bitülmős színeket használ, mint például az „Éjszakai ünnep”-ben vagy a „Középkori lakomá”-ban, a festő átadta magát egy világos, átlátszó festői modernnak, melyből ez a kiállítás három példát mutat be: két tájképet, melyeknél a fényhatás túlzott, a fény, mely a könnyed kompozíciót dominálja, túl-ságos, és egy „Csavargó” a legmodernebb stílusban előadva, tagadhatatlan ügyességgel, de talán kissé kivetkőztetve formájából azt az eredeti festői őszinteséget, mellyel azt a jóval több és mélyebb bensőségleg megfestetti „Öreg gondolkodó”-i előadta: itt mindent feláldoz a bravurnak, annak a vágnak, hogy megmutassa páratlan festői ügyességét, míg ott elhelyelt mély fájdalom nyilatkozott meg, melynek festői kifejezése a színek voltak, de a színek nem voltak a kezdet és a vég, hanem e kettő között állottak.

Rudnay még csak negyvennyolc éves és most áll erőinek teljében. Nem vakmerő lóslás azt állítani, hogy ő elhivatott korunk legnagyobb festői közt szerepelni, mert bizonyos, hogy ezt a legújabb modorát fel fogja adni,

hogy visszatérjen sajátos őszinteségéhez, mely egyébként is sokkal jobban megegyezik annak a földnek tónusával, melyet szeret, és melyet képeinek keretébe zárt, mintha meg akarná magát bosszulni ezáltal az idegeneknek, akik elrabolták és művészetének erejével vissza akarná szerezni. És látni fogjuk őt újabb műveket teremteni, megányosan és leszűrdődően, követni azt az utat, melyet hosszú, fájdalmas keresés után talált meg magának, de amelyik a jó út és amelyik mindig magasabbra lendül és vezet.”

VELENCE. A velencei kiállításról előző számunkban közölt bírálatok befejezésül közöljük most Ugo Nebbia „La XIV. Esposizione Internazionale d'arte della città di Venezia” c. könyvének a magyar kiállításról írt fejezetét:

„Magyarországot, jóllehet betűsorban utolsó helyre került a Velencében külön kiállítással szereplő nemzetek között, az első hely illeté meg azért az egészséges szellemért, amelyel — szokásához híven — ezidén is résztvevett a biennalé-n.

A többiek minél többet le akartak foglalni maguknak a rendelkezésre álló helyből, minél különbözőbb művészeket bemutatni, hogy ne mondjuk, minél eltröbbséket, korra, kvallitásra, jellegre nézve. Mindig többé-kevésbé teljes szemelvényt akartak nyújtani, ami csak akkor tanulságos valamennyire, ha az embernek van értelme szétbontani a zagyva hangokat összetevő elemekre. A magyaroknak eleve nyilvánvalóan más volt: az, hogy *többet és kevés művészt jó formában bemutatni, mint merészen túlságos soknak bemutatására vállalkozni.* Ebben a magyar pavillonban, melyet Maróti Géza tervezett és immár jellegzetessé vált stílusban komponált és ékeztett — és ez a stílus annyi év után se bír unalmas lenni — valami megnyugtató, egységes szellem domborodik ki, — bármennyire hangosak is egy szűk körű művészcsoport különféle kifejezései — mert, ritka erény! szépen megférnek egymás mellett a sötétekek falon.

A művészek nagyrészt igen előnyösen ismeretek előtűnk, de azért még mindig érdekelnek; szerencsés kritikával válogatták ki őket. Volna főlük mit tanulni. Különbben odaát már régen megmutatták, minden művészi téren kifejtett erőteljes tevékenységük mellett, hogyan kell ezt a külföldön is megmutatni.

Megtanulhatjuk, hogy a magyar festészet irányai, amellott hogy bizonyos értelemben Szinyei-Merse kiváltságos szelleméből merítenek modern inspirációt, — Szinyei-Merse neve alatt különben a budapesti helyi művészerők nagy része egyesült társasággá — különös lényegbeli és formális határozottsággal alakulnak ki, valami utóimpresszionisztikus jellegben, amelyet régi benyomások jóleső emlékei keresztül nagy erővel fejeznek ki.

MUNKÁCSY MIHÁLY: TANULMÁNYFELE.
Szépművészeti Múzeum.

hatalmas színekkel megrakott palettával, mérész, velős ecsetkezeléssel, a fantáziának és motívumoknak gazdagságával tesznek konkrétabbá és mindebben, ha szoros értelemben vett stílus nem is jut kifejezésre, bizonyára megszólal egy eleven inspirációja fajnak jelleme.

Azért mondom ezt, mert a magyar festők, ha mindig szomjazták is az újdonságot, nem árulnak el semmi száraz, túltengő okoskodást, ami másutt úgy jellemzi a multhoz való visszaféréseket.

Revelációszamba megy például — bár éppen nem ismeretlenről van szó — az, amit ezidén Rudnay Gyula nyújt, ez a még fiatal művész, amennyiben későni jutott hírességre, még hazájában is, meglehetősen mozgalmas élet után; mozgalmas annyiban is, amennyiben komoly tanulmányokkal kutatta a saját festői koncepciójának súlypontját. Ha nem nagy, de mély és az alaknak és kompozíciónak mesteri megértésével felfogott képeit, biztos, pasztóz ecsetkezelését nézzük: a színnek valóságos drámai hatásával, erős tonalitásával, mely szereli a sötét hatást, a határozott vörös vagy kék színek jól kiegyensúlyozott érvényrehozásával vagy néha egyszerű, világos skálájával, a jól kihozott tömegekkel, a megmondott méretekkel, alacsony horizontokkal — Goyára, Rembrandtra,

Munkácsyra gondolunk; meg a flamandokra épügy, mint a velenceiekre. A modern magyar festőkre épügy, mint néhány münchenre — hogy azután ráfőjünk, hogy az egész valójában egy nagyon egyéni temperamentumba olvadt át, valami nemzeti bánat árnyékán, különböző, néha egészen apró, reminiscenciáktól felidézett fantázián keresztül, amelyet veleszületett őserő és piktóri képzettség támaszt alá, ezek együtt valósággal klasszikus bélyeget ütnek ennek a modern festőnek oeuvre-jére, amint ez a mostani tárlatra küldött képeinek leghatásosabbjain tényleg látható is. A *Kozákfejet*, a *Pásztorok táncát*, a *Madárdalt*, az ünnepélyes *Angyal üdvözlését* különös tisztelettel említem, bár elismerem, hogy Rudnay művészetének több elénk nyújtott terméke is mindig megfelel az ő valóban kivételes kvalitásainak.

Ugyanezt lehet mondani drámai és jól kontrasztosított metszetsorozatáról is, amelyek finomságban és jellegükben egyaránt szemléltetik, mennyire tanulmányozhatta és szerethette a régiakat, különösen Rembrandtot.

Vele szemben az ő társaságához éppen nem méltatlan művész foglal helyet, aki néha nem kevésbé érti a színeknek erejét, ha kihozott eredményeiben kevésbé mély is — jóllehet *Arcképe* (pipázó alak a könyvtár mélyén) igazán csodálatos és ötletes kifejezőerőre vall —:

PAÁL LÁSZLÓ: JEGENYÉK KÖZT.

ÖSSZ. M. KIR.
KÉPZŐMŰVESZETI
FŐISKOLA

Szőnyi István, akit helyes inspiráció, gyakran modern ízü, jóleső hatású, friss technikája jelleméz. A figurát épügy, mint a tájképet, az aktot úgy, mint az arcképet nagy formai biztonsággal tudja kezelni. Itt van többek között a *Vasútdílmoms*, a *Dunai táj*, mely jellemzőképességgel felfogva és színezve. Ezeket a képességeit néhány egyszerűbb intenzíven színezett figurális és plein-air akvarellépe, metszet- és rajz-sorozata is hirdeti, amelyek élénken tanuskodnak a művész kvallitásairól és arról, mennyire méltán foglal helyet azok között, akik odabenn szép egyetértésben képviselik az eleven magyar művészetet.

Azt mondom: egyetértésben, mert dízsharmonikus hangot nem tapasztalni. Egyiknek paletteján vibrálnak a színek, néha szinte csak egy szín, gyakran tündöklő kontrasztok sötét vagy egészen fekete tonalitásban; a művész raffinátl modernségéről beszélnek, amely erőteljes vonásokban, a tömören felhordott festék szeszélyében, váraflan félbészakítáásokban, merész szögletekben, néha meg folyékony átlászó ecsetkezelésben; gyakrabban vasok, minden misztérium nélkül odacsapott vonásokban, de mindig hatásos tűzben, ügyesség- és merészségben mutatkozik. A kifejező merészség szintéziséből parasztlipusok, szent tárgyak, intérdírók, plein-air alakok, csendéletek, tájak, impressziók, fantáziák pattannak élénk: ekkora alakító bravúr tombolása mellett sem csökkenl mélységgel, az anyai fekete hatás és erős körvonalak és árnyak mellett is illetetlen fényességgel és ennyire általános, határozatlan külső megjelenés mellett sem változott értékű jellegben. Vaszary Jánosról beszélék, akit különös érdeklődéssel ismerünk fel újra, különös piktormérészetének változatos koncepcióival, avval a merészséggel és készséggel, amely azonban nem tolaakszik előtérbe, mert a színek eleven érzéke, kifejező erő támogatja, amelynek a kompozíció vibráló eredetisége ad alakot. Ennek a művésznek rajzaínál is érdemes megállapodni, amelyekre néha gyors, közvetlen színek vannak ráérezve és amelyek előtt érzi az ember, hogy nem expresszionista ízü modorral van dolga, hanem olyan kvallitással, mely ki bírja magát fejezni tüzzel, biztos lendüléttel, amit nem lehet erőltetett technikai készségnek nevezni.

Rippl-Rónal József az ismertebb, el kell ismerni, a legegységibb művészek közé tartozik. Iblétének forrásai korlátozottak; kifejező eszközel egészen egyszerűek. De mindig különösen hatásos módon tudja meghatározni gondolatait, mint az igazi művész, akinek nem sok kell, hogy mindent megmondjon, amit akar, és mindenkivel megértése magát. Világos és megérthető faktúra, pontos tonalitás, kifejező jellem, amely nem áruel a forma után tapogatózó problémákat. Piktúrája nyilvánvalóan a francia impresszionisták ösvényéből ered, de ez az eredet szinte egészen elmosódott. Ma

Rippl-Rónainak mintha inkább követői volnának, mint elődei; olyan határozott a jellege. Ezt olvastuk le olajfestményeiről. Ma — kivéve a *Havas dílmoms*-t, amely a legegyszerűbb piktúrában se lehetne defniáltabb — ez csak egy csomó pasztelljében és rajzában jelenik meg: egyszerű és értelmes dolgok, amelyekre leg-helyesebb azt mondani, hogy legjobban a címük határozza meg mint kompozíció és mint festői teljesítmény. *Napsütötte nő*, *Gazdag ember*, *Fehérkesztyűs nő*, *Fehérkalapos nő*, *Pihenő asszony*, *Kis bestia*, és így tovább. Minden benne van. Azután néhány arckép, néhány téli hangulat, városrésztel, falusi konyha, rajzok természet után: mindennapi dolgai a mindennapi életnek, néhány pasztellal és ceruzavonással odavetve. De mennyi igazság, anélkül hogy verista volna, mennyi vibráló életlúsége a tónusnak és impresszionának, anélkül hogy impresszionista volna!

Ellenben van az impresszionistáknak egy korreklt és hatásos követője Matyasovszky-Zsolnay Lászlóban, akit színeiben mindig élénk, ecsetkezelésében, kompozíciójában finom. Néhány csendélete valósággal mintaszerű. De néhány alakja meg egy arcképe is elárulja a biztos tehetségű festőt, akinek technikája ügyes, tele szerencsés képességgel és mindig kiegyensúlyozottan gazdag a tónusa.

Mindenkép más jellegű, mint Fényes Adoll, akinek képei az övéi mellett vannak: ez a velencei tárlatokon föllismert művész, aki mindig visszatér ide intenzív, szinte súlyos és különféle inspirációjú piktúráival, a korlatisztanak valósággal drámai erejével; gyakran mozgalmas, tömött masszákban, sötét, szinte komor tónusban erőteljes koncepciójának kifejezésével; bizonyára keresel a hatást, amikor különös, éjszakai vagy havas litéképet ábrázol, szinte régi ízlésű színpadi romantikusságokat, mint a *Sziklavár*, felhőket, izolált lakkhelyeket, szomorú vagy mozgalmas csenákait; mindnyáját valami mosoly nélküli légkörben, olyan világban, amely lidércnyomássá válik, amelyben mintha valami félelmetes dolog kezdene eseményé sűrűsödni. Csupa olyan hatás, amelyel, mint mondom, nagy ügyességgel hoz létre, kifejezéses, nem minden reminiscenciától ment komolysággal: ami mindenkép mélyen festői tulajdonság és tisztelretremelő még akkor is, ha számunkra idegen ez a formanyelv, amellyel kifejezésre akarja hozni.

Ezért könnyen össze lehet egyeztetni ezt a művészetet a jól ismert Csók Istvánéval, aki pedig szintén erősen helyi jellegű. Csók István megint itt találjuk gazdag, értékes, szinte képes tónusaival, amelyek őt a színek költőjévé avatják, aki az íhlet legkülönbözőbb motívumait tudja énekelni ragyogó, zengő skálákban, aki szerencsés kézzel meg bírja találni a forrásokat a különféle jellegű, sőt különféle értékű munkák létrehozásához, mint amilyenek a mostan látható dolgai, de amelyek mind elég-

ségesek ahhoz, hogy megerősítsék az ő mesteri hírnevét, amit nálunk rég megszerzett.

Tehát hét festőművészt találunk, határozott jellegűt, akik révén megerősödik az a jó vélemény, amelyet a velencei tárlatokon évek óta alkotunk a fiatal magyar művészetéről.

Ha ez sem elég: az állítsunk igazolására ott van a jól kiválasztott rézkarc-csoport, amely mindenkép mellő a pavillon legiobb darabjához. Itt vannak Aba-Novák, hatalmas, drámai erő, akinek jellemzésére elég a *Vízözön* című kompozícióját idézni; Simkovic és Patkó, a típusoknak és alakoknak biztos kezű, erőteljes tolmácsolói; Varga Nándor, aki Rembrandt műtermén át a technika és kifejezés dolgában a karc biztosított mesterévé lett.

És mellőök a megemlézésre az itt összegyűjtött és elég jól képviselt szobrázók is. Szentgyörgyitől, aki finom és korrekt a biztos kézzel mintözött szobraiban, Kisfaludi-Strobl-ig, akinek két jellegzetes márványa van itt; Damkö izléses terrakottáitól Medgyessy jól ritmizált kis bronzaiig; Luxnak fürgé és szellemes figurácskáitól Kalmár Elza sajátos, tisztán stilizált terrakotta, majolika és ezüstözött bronz alakjaiig. Aztán, hogy még említsek neveket: Telcs, Sídó, Pásztor; Beck Ö. Fülöp, aki Reményi Józseffel egy bőséges sorozat finom plakettet és érmet mutat be: mind kitűnőek stílusban; nagy érdeklődéssel lehet nézegetni őket. Amely érdeklődés aztán még a modern magyar dekoratív művészet izléses alkotásaira is kiterjed. Mint megszoktuk, ezúttal is jellegzetesen domborodik ki, mint pl. Borszéký egyszerű, népies edényeiben és terrakottáiban és Gádor István szellemes, modernül expresszionista agyagjaiban."

MAGYAROK MONZÁBAN. Az olaszok becsületesebbek voltak, mint a franciák, nem készílvén el, nem is nyitották meg a hirdetett terminusra a nemzetközi iparművészeti kiállítást. Így a magyarok, akik elsőnek és egyedül készülték el a kitűzött napra, pihenőben várják a kiállítás megnyitását. Míg a monzai királyi kastély többi termében még állványokat ácsolnak és ládákat feszítenek, abban a másodemeleli terem sorban, ami az ő részük, már csönd van és békeség s *Maróti Géza*, ki néhány hónap óta a rendezés munkáját végezte, nyugodtan várhatja míg a többiek is elkészülnek.

Összehasonlításra egyelőre nincs mód, de kétségtelen, hogy a magyar csoport együttes hatásban elsősorban a magyar ízlésről és művészi kultúráról állít ki nagyon jó bizonyítványt. Az egyetlen összehasonlítási lehetőség a nápolyi iparművészeti iskola csoportja és ez az összemérés éppen fázis dolgában, minden elfogultságtól menten, nagy távoiságot mutat a magyarok javára. Mindezek nyomán sok reményünk lehet rá, hogy ugyanolyan szép sikerrel szereplünk ez alkalommal ismét

ezen az internacionális konkurrencián, mint két esztendővel ezelőtt. Nem hozunk nagy és bő anyagot, de amink helyet kapott, az jó hatáshú és elrendezésben is az.

Alkalmas bevezetője a kiállításnak a folyosón elhelyezett plakátgyűjtemény. Művészei, Major, Vértes, Falus, Vadász, Pólya, magukban is internacionális értékek, ismert és akreditált nevek.

A kiállításra két intérciut vitlünk: *Pogány* Móricnak úri szobáját, mely új megoldási kísérlet arra, hogy a modern lakás komfort és obllgát bűtorszükségleteit miként lehet ornamentikában és helyel-közlel formában is nemzetközi jellegűvé tenni, a népművészet és a magyar művészet multjának dekoratív elemelt használva fel. *Pogány* Móric jó szemme: és jó ízléssel tudta a magyar népművészet egész ornamentális gazdagságát átvenni ezekre a bútorokra, egyben farkaságát úgy letempoltani, hogy modern intérciurben harmonikusán hason. A második intérciur a *Thék*-gyáré, jó munkájú és tetszetős ebédő.

Nagyon izléses és mutatós a kerámia-csoport terme, amelyben mindössze öt kis fali szekrény és két vitrin van. *Gádor, Ligeti, Zilzer* Hajnalka, a *Vásárhelyiek*, a *Keramogyár* és *Zsolnay* mutatja be külön-külön a maga európai nivójú termését. Külön szoba jut a magyar himzőiparnak, amelyben főleg a magyar népművészet ápolásával foglalkozó egyesületek ismert anyagát látjuk viszont.

Nem egészen iparművészeti jellegű, de érdekes *Maróti* terme skulpturái munkáival. Ennek a teremnek egyik legértékesebb darabja a mexikói színház híres üvegmenyezeteinek miniatűrje. Ugyancsak külön terme van *Simay*-nak, néhány szobra és sok rajza, amelyeket budapesti kiállításaíró nagyrészt ismertünk. Ezenkívül a magyar könyvművészetnek, illusztrációnak és tipográfiának néhány jó szemelvénye egészíti ki a magyar csoport bemutatkozását.

B. L.

LONDON. A „Studio”, az ismert angol művészeti folyóirat cikket közöl *Rudnay Gyula* művészetéről. A cikk a művés életrajzának rövid vázolósa után átér nemzeti elemektől áthatott művészetének tárgyalására, amely ep-úgy kifejezője a magyar faj lelkivilágának, mint *Petőfi* versei vagy *Liszt* zenéje. A lap két *Rudnay*-kép reprodukcióját is hozza.

VIDÉKI MŰZESUMOK.

VESZPRÉM VÁROSEBEN május hó 24-én avatta föl ünnepies külsőségek között *Magyarország kormányzója* az új palotában elhelyezett vármegyei múzeumot. Az ünnepségre a múzeum jelentőségénél fogva nemcsak a vármegye egyházi, hivatalos és társadalmi vezérfeirai, hanem a *kormányzó* és *Klebensberg* Kúnó gróf kultuszminiszter kísé-

MLINKÁCSY MIHÁLY: TÁJKÉP. Tollrajz.

tében a magyar kultúrvilág számos tényezője jött el. A *Medgyasszay* István okleveles építész tervel alapján veszprémmegyei vörös homokkőből, gyönyörű kertben épült két-emelletes palota különösen sikerült gyakorlati megoldásával tűnik ki. A múzeum maga már több mint ötven éves, igazi fejlődése azonban a *Veszprémmegyei Múzeum-egyesület* megalakulása óta kezdődik. Ez az egyesület *Hornig* Károly báró bíboros, majd *Rott* Nándor püspök előkote alatt rendkívül sokat tett agyütemények fejlesztése érdekében. Szintúgy a vármegye is kezdetől fogva nagy áldozatkészséggel karolta föl a múzeum ügyét. Az állam anyagi hozzájárulásával épült új palotát a háború után csak úgy lehetett befejezni, hogy a veszprémi iparvállalatok és iparosmesterek hazafias önzettségükben ingyen adták a szükséges anyagot és munkát.

A múzeum gyűjteményének magva *Laczkó* Dezső nagyrétű geológiai gyűjtése és a *balócái ásások* eddigi eredményei. Balócán a *Laczkó* Dezső és *Rhé* Gyula vezetése alatt folytatott ásások egy III. századbéli nagyüri villát tártak föl, amelynek óriási mozaikpadlóit, falképmaradványait a római művészetnek az Alpokon innen pártatlan maradványait. Jóval felülemelkednek a római kolóniák provinciális művészetének szintjén. A geológiai, őskori, római és népvándorláskori gyűjteményeken kívül értékes a Veszprémmegyei Múzeum néprajzi és iparművészeti gyűjteménye, valamint képtára is. A képtár és az iparművészeti gyűjtemény anyagát a Szépművészeti és az Iparművészeti Múzeumok letétele egészítik ki szerencsésen. Itt van összegyűjtve a korán elhunyt nagy tehetségű veszprémi szobrászművészek, *Csikász* Imrénének művészi hagyatéka, művelnek gipszmásolatait. A néprajzi gyűjtemény a Bakony pásztoréletén kívül az ősfoglalkozások minden ágára s a városi céh-

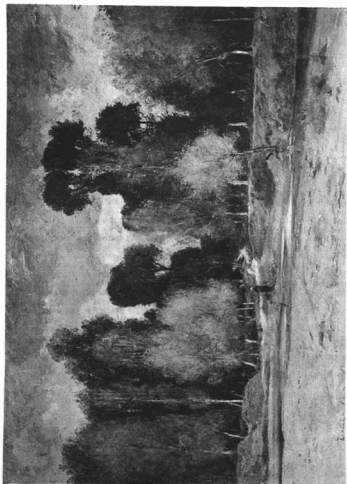
életre is kiterjed. Népművészetünknek nem egy olyan technikáját mutatja be, amely ma már kiveszett. Az iparművészeti gyűjteményben a herendi porcellán fejlődése tanulmányozható, azonkívül a hajdani híres veszprémmegyei agyagipari telepek és lüvegutak termékei is képviselve vannak. Valószággal pompás az egyházművészeti anyag, amelyben a középkortól a múlt század derekáiig terjedő időből származó igen szép miseruhák, ötvösművek szerepelnek. Utóbbiak *Rott* Nándor püspök, a veszprémi káptalan és a megyei evangélikus református egyházak letétele. A múzeum főúrszintű előcsarnokába a kultúrhistoriai emlékek kerültek. Végül nevezetes a 24 ezres kötetes könyvtár, melynek további fejlesztésén az illetékes körök most dolgoznak. A gyűjteménynek szakszerű és izléses elrendezését *Laczkó* Dezső igazgatónak, *Rhé* Gyulának, valamint *Divald* Kornél és *Visky* Károlynak köszönhetjük.

A Veszprémmegyei Múzeum, melynek létrejöttét a kultuszminiszter oly nagy szeretettel támogatta, tudományos és serkentő példája lehet a többi vidéki múzeális gyűjteményünknek is.

KÜLFÖLDI MÚZEUMOK.

ÚJ REMBRANDT-RAJZ. A berlini metszetgyűjtemény nemrégén új Rembrandt-tollrajz birtokába jutott, mely az irodalomban mind-egyik még ismeretlen volt. A rajz, melynek nagysága 179×211 cm. a müncheni Pinakotékában lévő „Kereszt felállításá”-nak egyik későbbi át dolgozása. Keletkezési ideje a XVII-ik század második fele.

A BÉCSI MŰVÉSZETTÖRTÉNETI MÚZEUM ÚJ IGAZGATÓJA. A bécsi művészettörténeti múzeum igazgatójává Prof. H. J. Her-

PAÁL LÁSZLÓ: PATAK PARTJÁN.

ORISZ. M. KIEH.
KEPZŐMŰVESZERT.
FŐISKOLA

mann udvari tanácsost neveztek ki, aki eddig a szobrászati osztályt vezette és a bécsi egyetemen mint előadó működött. Hermann az olasz reneszánsz szobrászatának kutatása terén szerzett különös érdemeket.

KIÁLLÍTÁSOK.

ÁPRILIS.

Április 1—13-ig Ábel Pann szentföldi festőművész gyűjteményes kiállítása a Nemzeti Szalóban.

Április 20—május 1-ig a „Szövetség” II. kiállítása a Nemzeti Szalóban. E kiállítás keretén belül *Lipóth* Ferenc hátrahagyott művei kerültek bemutatásra.

Április 25—27-ig a Benczúr-lársaság pályázatának kiállítása az Andrássy-úti régi Múcsarnokban.

MÁJUS.

Május 3—12-ig XLIV. csoportkiállítás a Nemzeti Szalóban. E kiállításon Bardócz Árpád, Baumhorn Olga, Krón Jenő, Marsovszkyne Szirmai III és Turán Hacker Mária vettek részt, kiegészítették a kiállítást néhai Győri Aranka művel.

Május 2—23-ig Derkovits Gyula kiállítása a Mentornál (Andrássy-út 17).

Május 17-én nyílt meg a Képzőművészeti Társulat tavaszi kiállítása Munkácsy Mihály, László Fülöp, Pentelei Molnár János, Pecz Samu és Hívös László kollektívával.

Május 17-én nyílt meg a Nemzeti Szalóban az osztrák művészek kiállítása.

Május 24-én Munkácsy Mihály és Paál László emlék-kiállítás nyílt meg az Ernst-Múzeumban.

MŰTEREMKIÁLLÍTÁS. *Bory* Jenő képzőművészeti főiskola műtermében május hó 20—28 közt szoborműveiből műteremkiállítást rendezett.

MŰTEREMKIÁLLÍTÁS. Czölder Dezső az Adria mentén festett tengerképeiből Ferry Oszkár-utca 4—6. műteremkiállítást rendezett.

LONDON. Nagy Zsigmond, Spanyolországban élő magyar festőművész, Londonban érdekes kiállítást rendezett. A megnyitáson Rubido-Zichy Iván báró követünk, a connaughti herceg és Beatrice hercegnő, az olasz nagykövet és felesége, Mery del Val spanyol követ felesége, Wellington hercegnő, a lársaság, a sajtó és a művészvilág számos kitűnősége jelent meg.

HOLLANDI MŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

Amsterdam 650 éves fennállásának alkalmából a nyár folyamán nagy kiállítás készül Amsterdamban, mely a hollandi képzőművészetet fogja bemutatni a legrégibb időkől. A Rijksmuseum bemutatja a képzőművészeti alkotásokat a középkortól 1700-ig, a többi a történelmi múzeumban fog helyet foglalni. Rembrandt külföldön lévő festményei is bemutatásra kerülnek. Így a svéd kormány megígérte, hogy a stockholmi múzeumból kölcsönképen átengedi Claudius Civilis hűségesküjét. Párizs városa átengedi Fabius Maximus portréját. A kiállítást július 1-én akarják megnyitni.

NÉMETALFÖLDI MESTEREK KIÁLLÍTÁSA DETROITBAN.

Nagy érdeklődés mellett nyitották meg a detroiti „Institut of Arts”-ban, mely Dr. W. R. Walentiner vezetése alatt áll, a XVII-ik századbeli németalföldi mesterek műveiből rendezett kiállítást. A kiállítás anyagát Dr. Walentiner detroiti magángyűjteményekből állította össze. Tizenhárom németalföldi művésznek összesen 35 festményét váltogatta ki, ezek között: Aelbert Cuyp, Frans Hals, Meindert Hobbema, Pieter de Hooch, Nicolaes Maes, Jacob van Ruysdael, Jan Steen, Ter Borch, Van de Velde, Vermeer van Delft és Rembrandt nyolc remekművét. Dr. Walentiner a katalógus előszavában, mint az amerikai gyűjtő ízlésére jellemző tényt említi, hogy a nyolc festmény mind a művész korábbi alkotása. A korosabb Rembrandt Amerikában sokkal kevesebbre értékelik. Bár a kiállítás anyaga aránylag kicsi, mégis tiszta képet nyújt arról a gazdagságról, melyet az amerikai magángyűjtemények képviselnek.

MŰVÉSZETI IRODALOM

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KUTATÁSOK.

Kapossy János, az Országos Levéltár kitűnő készültőségű levéltárnoka, *A magyar királyi udvari kamara építészeti Mária Terézia és II. József korában* című értekezésében, a *Századok* Csánki-Emlékkönyvében tette közzé újabb levéltári kutatásainak eredményeit.

A magyar királyi udvari kamara kebelében működő építészeti hivatal központi szerve volt a kincstár összes építési és kultúrmérnöki munkálatainak. Vezetője mindenkor képzett, tekintélyes építész volt, aki számos rajzoló és mérnök fölött rendelkezett. 1783 őszén, II. József alatt a hivatal azonban elveszti önállóságát. Központosító politikájához híven a császár az építési ügyek vezetését is a Bécsben feldíltott Allgemeine Ober-Hofbau-Direktion hatáskörébe utalja. A építészeti ügyek Franz Anton *Hillebrandt*-hoz tartoznak, ki 1757-től kezdve a magyar királyi udvari kamara építészeti hivatalának, majd 1772-től kezdve a bécsi Hofbauamtnek is főnöke volt. Bár utóbb Hillebrandt, tekintettel nagyfokú elfoglaltságára, magyarországi hivatalánál helyettest is kap, az itteni kincstári építkezések mégis mind az ő szellemi vezetése alatt jönnek létre. Sőt nemcsak az államnak, hanem a főpapoknak és magánosoknak is épít. Hillebrandt a XVIII. század második felében hazánkban működő osztrák építészek között a legbefolyásosabb egyéniség. Magyarországon alkotja műveinek nagyrészét, ő építi többek között a budai királyi palotát.

Hillebrandt életörténetével, ki nem tévesztendő össze Hildebrandt János Lukácsnál, a bécsi Belvedere és a ráckevei kastély zseniális alkotójával, Kapossy János külön értekezésben is foglalkozik. (P. A. Hillebrandt; a Budapesti Tud. Társaság kiadása 1924.) Néhány érdekes adattal és következtetéssel egészíti ki, illetőleg helyesbíti Hillebrandtra vonatkozó eddigi ismereteinket. A mesternek Kapossytól összeállított oeuvreje azonban — az író szerint is — még további pótlásokra szorul. Mi abban a helyzetben vagyunk, hogy ezt az oeuvre-t egy eddig figyelme nem méltottot, budai, alkotással egészíthetjük ki. Ez a Fő-utca és a Battyhány-tér sarkán lévő Erzsébet-apácák kórháza, melyben stíluskritikai úton

ismertük fel Hillebrandtnak szellemét. Az eredetileg a Ferenc-rendiek birtokában lévő zárda a XVIII. század elején, díszes belseji temploma pedig 1751—1740-ig épült. II. József császár azonban a ferencéseket 1785-ben az ágostoniak országúti (Margit-körút) rendháza és templomába telepítette át, a főutcai épületlőmböit viszont a Bécsből Iderendelt s beteg-ápolással foglalkozó Erzsébet-apácáknak adta át. 1785—1787-ben alakítják át kórházzá és apácázrárdává a rendházat és ekkor kapja a főutcai rész a nemes ízlésű homlokzatot. A dunai oldalon és a tér felőli rész belső homlokzatán még meglátászik az épület eredeti tagolása kisméretű ablakaival, ellenben a főutcai homlokzat egészen újonnan épült. Előkelő architektúrája kétségtelenül Hillebrandtra vall. Bár ebben is XVI. Lajos francia király stílusa visszhangzik, de a mester ezt már önállóan, klasszicizálóban értelmezi. Fejlettebb, haladottabb formában megtaláljuk rajta mindazokat az elemeket, melyek a várbeli Ürütca és Országház-utca közötti Közigazgatási Biróság és a régi Országos Levéltár (egykor Hétszemélyes Tábla és Országház) tőle származó homlokzatait jellemzik. Ezek is részben átépítések voltak. Másfelől az Erzsébet-apácák korodáinak homlokzata előfutára a pesti városi színház és Vigadó számára készült, a főváros levéltárában őrzött, Hillebrandttól származó tervnek. A kórháznak a templomtól északra eső szárnya természetesen már jóval később, Hillebrandt halála után Marczibányi István és felesége, Majthényi Mária alapítványából 1804/5-ben épült.

Hillebrandt 1786—1787-ben már a bécsi Hofbau-Direktion tagja volt, így nem közvetlenül ő, hanem magyarországi exponense, Josef *Talherr*, a kamara előbbi másodépítésze és a pesti görög templom építője végzi az Erzsébet-apácák rendházának átalakítását. A terv, ha eredetileg Talherrtől származik is, a hivatos iratok tanúsága szerint Hillebrandt elé kerül és az ő művészi felfogásának megfelelően valósul meg. A részletekre a még eszközlendő levéltári kutatások adhatnak talán majd pontos feleleteket. Mindenestre a főutcai gyönyörű homlokzat, mely a klasszicizálásba átmenő barokk stílusnak

legszebb budapesti emléke, sokkal inkább Hillebrandt szellemi tulajdona, mint Tallherré. A pozsonyi Aspremont-palota Tallherr korábbi önálló műve, némileg más, kevésbé méltóságos és kevésbé hívő építőművészi hitvallást árul el.

Hillebrandt előkelően tartózkodó, nem egyszer kissé száraz művészi egyéniségét, az előbb említett épületeken kívül Budapesten még más valami is képviseli. 1775-ben építi át mesterlink Bécsben az Am Hof-on lévő jezsuita rendházát a haditanács palotájává. Ez volt a későbbi hadügyminisztérium, melyet századunk első évtizedében rombolnak le, hogy egy új bankpalotának adjon helyet. Az épület koronázó attikáját a kiterjesztett szárnyú óriási két fejtű sással, valamint a szép faragású, Hillebrandt stílusúra annyira jellemző kőkupakereket Schmidt Miksa börtörgyáros azonban megvette és az Óbuda fölött lévő kiscelli kastélyának udvari homlokzatán helyezte el. Örülünk, hogy a klasszicizáló osztrák barokknak ezek a kiváló maradványai fővárosunk területén vannak és szinte csodálkozunk azon, hogy az osztrákok megváltak ezektől.

Kapossy János levéltári kutatásai kétség-telenül értékes anyaggal gyarapították a XVIII. század építőművészetére vonatkozó ismereteinket. Munkásságával a maga körében eleget tett az Orsz. Levéltár tisztviselői és kutatói számára előírt tudományos programnak. Úgy tudjuk, hogy e levéltári anyagot Kapossy egy Hillebrandt-monográfia keretében fogja feldolgozni.

(j. e.)

TRISTAN L. KLINGSOR: Cézanne. — ROBERT REY: Gauguin. Mindkét mű a Révai Testvérek kiadása. Fordította Éber László. Budapest, 1924.

Cézanne és Gauguin neve harci jelszó az újabb absztrakt képzőművészek, az úgynevezett postimpressionisták és expresszionisták táborában. Amellett rájuk hivatkoznak a szélsőséges elemek, a kubisták és futuristák, az aktivisták és mindazon ferde törekvések is, kik a maguk bizonytalan gondolkodását, zavaros formakeresésüket egy elismert név zászlaja alatt akarják megvívni. A közérdeklődésnek így került a középpontjába a két, élükben félretolt, szerencsétlen, szinte tragikus véget ért művész, akiket inkább egyszerűen a hírnév fénye sugároz ben. Ami bennük maradandó, az ellent fog állani a bengáli fénynek, melyet gyertyársaik most oly lázas ilyezkedéssel gyujtanak körülük. Aki Cézanne és Gauguin törekvéseiről és művészi értékéről objektív képet akar nyerni, ebben a két francia értekezésben sem fogja megkapni. — mindkettőn megérzik, hogy frók dolgozószobájába behatol a Cézanne és Gauguin neve körül felhangzó zaj. Azonban Klingsor könyve a Cézanne-irodalom kiváló terméke. Ezt egy festő írta, aki szorgosan ügyelt arra,

hogy megőrizze hidegvérét és ha Cézanne kétségtelen nagy kvalitásainak fejtegetését tartja elsősorban is kötelességének, műve nem idős dicsőítmény, hősét nem emeli minden írók legnagyobb mesteri mellé vagy fölé, mint nem egy „párthíve”, nem igyekszik felbebrudart, vázlatoszerű kísérletezéssel misztikus magyarázatokkal közönséges halandó előtt érthetetlen, de annál titokzatosabb értékek felfokozni. Nem, Klingsor festő, aki a maga szemével lát, ami az esztétikai értékekéknél némi előny, de Klingsor nem műtörténész. Ő nem tudja Cézanne-t sem kora, sem a mai kor viszonylataiba helyezni s így nincs távlat, de még pszichológiai megértése sem. Nekl Cézanne egy festő, aki ilyen vagy olyan, nem érte meg, hogy illyenné lett, mert illyenné kellett lennie, — de azt sem fejtegeti, hogy miért nem volt életében sikere és miért lett halála után korlátolt nem ismerő istentelen tárgya. Klingsor szemében Cézanne festő, akinek kvalitásait jóakor elemzés alá veszi. Ami igen tanulságos, de könyve ezáltal csak töredék. Ez nem a Cézanne-könyv. Lehet, hogy ennek még nincs itt az ideje. De már nem késhet sokáig. — Jóval érdektelebnek Rey könyve Gauguin-ról. Rey a műtörténész szemével nézi hősét, feljellest akar konstruálni és szorgalmasan összehordja mindazt, amit hőséről írta és fejtegette. De nincs elég intuitív ereje, hogy ezt a raffinált műprimítvet, ezt az igen sokrévű lelket megértse, megragadja a maga egységes egészében. Amit Rey ad, mozaikmunka, de nincs nagy vonala, nincs egységes és harmonikus vonalvezetése, a sok apró képből nem bontakozik ki előtünk hősének belső képe. Mindamellett Rey könyve mint mulattató olvasmány megvesztegetőbb, mint Klingsoré, de aki Gauguin ismerni akarja, annak az eredeti forrásokhoz: a Noa-Noa-hoz (Gauguin tahitii útirajzához) és levelezéséhez kell nyúlnia, természetesen legelsősorban művelhez, mert azok akkor is beszélnek, mikor az írott szó hallgat. A Révai Testvérek minden elismerést megérdemelnék, hogy e könyvekkel megajándékozták a ma művészetl problémáit iránt érdeklődő műbarátokat s hasonlóképp Éber László is, ki a fordítást gondosan végezte. A könyv kiállítása az eredeti francia pontos mása. (L. b.)

A. B. C. MAGASIN D'ART. I. évf. 4. (áprilisi) szám. Párizs legfrissebb művészeti folyóirata, mely a külföldi művészet értékeivel is bőven foglalkozik, legújabb számában Gaston Balande-ről írat ismertetést George Dupuy-lel. Bécanc croquis-it, főleg táncosnőről vett mozdulatstúdiumait Marc Saurel méltatja. A festett papírok történetéről és mai kulturájáról ir érdekes cikket Luc Benoist. Az áprilisi szám ismerteteli a Doré nevével kitűzött új díjat, mely fiatal könyvillusztrátorok pályázata lesz. Részt vehet benne minden mű-

vész, aki még könyvkiadóval nem dolgozott. Az első díj 5000, a második díj 2000 frank. Ezzel a díjjal kapcsolatban van Lemeunier cikke az illusztrátor feladatáról. „Divizionizmus” címmel *Fels* a legújabb művészi törekvéseket kommentálja. Romain Cozys érdekes feljegyzései teszik teljessé az érdekes folyóiratot. (Paris Rue Lincoln 12.)

VOLLARD: *Degas* (1854—1917). Paris. Crés et Cie kiadása. 1925.

A Cézanne- és Renoir-kötetek után végre megjelent Vollard könyve Degas-ról is. Mondjuk meg azonban: a leggyengébb a három között. Cézanne-t, az ő misztikus egyéniségével, igen jól jellemzik Vollard történetei. Renoirról nemcsak érdekes meséket mond, de a művész szájába adott feltegetésekkel mélyebben bevilágít festői felfogásába. Degas számára is hét pecséttel elzáró titok maradt. Vollard az öreg Degast ösmerte, amikor az már elzárkózott a világ elől, akihez nehéz, szinte lehetetlen volt bejutni, aki már ekkor szinte teljesen gyűjtő-szenvedélyének élt, noha azért négy-öt órát dolgozott még naponként. Mennyit dolgozhatott java idejében! Degas, aki sohasem volt önmagával megelégedve, aki azért nem akart eladni, mert mindig remélte, hogy javíthat művein!... Az a kép, melyet Vollard rajzol a külön öregről, csak kiegyesztli Degas-ról más forrásokból meríthető ismereteinket. Degas a művészet aszkétikus volt. „Egyszer — beszél Vollard — egy kiállítást látogattak meg a társaságukban volt egy kritikus is. Degas képről-képre megy a aztán felsóhaj:

— Ezek az emberek sohasem tették fel magukban a kérdést, hogy hogyan kell festeni.

A kritikus: Nos és hogyan kell?

Degas: Ha én azt tudnám, már régóta megcsináltam volna. Én egész életemet kísérletezéssel töltöttem el.

Egyszer csak valaki megszólal.

— Degas úr!

Vibert nevű festő volt, a *Bibornokok* szerzője.

— Jöjjön, nézze meg a vízfestmény-kiállításunkat... Az igaz, hogy ön kereteinket, szőnyegeinket túlgazdagnak fogja tartani, de elvégre is, nem luxus-e a festészet?

— Az önké. — felelte Degas — az luxus. De nekünk egyszerűen életszükséglet.

Egy ilyen szó melyen bevilágít a festő világnézetébe.

Az is igen jellemző, mikor elbeszéli, hogy egy hölgy meglátogatta Degas-t falusi magányában.

— Mester, — mondja a hölgy.

— Miért mester? — vág a szavába indulatosan Degas, ki ezt a megszólítást ki nem állhatta. De a hölgy nem veszi figyelembe.

— A fiam festészelet foglalkozik és oly őszinte a természet előtt.

— Hány éves a fia?

— A tizenegyedik évében jár.

— Ily fiatal és máris őszinte a természet előtt?... Oh asszonyom, a fia el van veszve...”

Degas felfogását csak akkor lehet megérteni, ha tudjuk, hogy ő a természet őszinte visszaadását egy nagy fejlődés eredményének tekintette, ahová el kell jutni, nagy munka, a mesterek utánzása és a mult tökéletes ismerete alapján. Ott kezdeni el, ahol végezni kellene, ez nem volt Degas véleménye. Vollard-nak ezek az odavetett feljegyzései tehát igen tanulságosak, de csak annak, ki már más forrásokból jól ösmeri Degas-t, művészetét, fejlődését, eredményeit s nagy tisztelőt a mult nagyjai iránt. Csakik ennek teljes birtokában lehet Vollard történetét méltányolni, melyeket a jeles műkereskedő hűségesen feljegyzett, nagyon gyakran azonban úgy éreztük, hogy ő maga nem is érti, milyen jellemző Degas-nak ezek az odavetett feljegyzései. Mint forrásmunka tehát nagyon becses könyv és Degas lelkiiségének és így közvetve művészetének megérését szolgálja.

(I. b.)

PÁLYÁZATOK.

PÁLYÁZATOK. A Képzőművészeti Társulat Barta Károly új adományozásából egy, az ő kezdeményezésére rendezendő, magyar akt-kiállításra esedékes alábbi pályadíjakat tűzi ki a legjobb magyar akt-művek kiállítására: a) *A díjak.* 1. Két, egyenként 40—40 angol font sterlingt kitevő első díjat a legkiválóbb akt-festményre s a legkiválóbb akt-szoborműre. 2. Két, egyenként 10—10 angol font sterlingt kitevő második díjat egy kiváló akt-festményre s egy kiváló akt-szoborműre. É díjak csak élő művészek műveire adhatók ki. Elsősorban olyan művek vétetnek figyelembe, melyek nyilvános kiállításra még nem szerepeltek. 3. Barta Károly új külön adományából 50 angol font sterling fordítandó ezen a kiállításra akt-művek vásárlására, amelyek magyar közgyűjteményben adományokként helyeztetnek el. 4. Kötelezi magát az adományozó, hogy a szobrászati pályaművek gipszbe öntésével járó jelentékeny költségek csökkentésére szíj helyezett (azaz pályadíjat nem kapott, de dícsértelt nyert) szobormű szerzőinek megtéríti a kiállítás alkalmával érvényben levő árszabás alapján a gipszöntési kiadásokat. 5. Kötelezi magát az adományozó, hogy a kiállított akt-művek válogatott darabjait albumszerű díszes kiadásban, elsőrangú papírral és reprodukcióban, rövid ismertető magyar, német (esetleg francia, angol) szöveggel publikálja, hogy a magyar művészelet úgy a vidéki magyar közönség, mint a művelt külföld megismerkedhessen. Ki nem állított akt-művek ebbe az albumba nem kerülhetnek. b) *A kiállítás.* 6. A kiállítás színhelye a Képzőművészeti Társulat városligeti Múcsarnoka. 7. A kiállítás célja a jelen és mult legiőbb magyar akt-műveinek bemutatása. Helyet kaphat benne minden festett, mintázott vagy grafikai eszközökkel bármily mértékben készült akt-mű, amelyet művészi értékeivel fogva a bíráló-bizottság kiállításra elfogad. Az elhunyt magyar mesterek idevágó műveit a bíráló-bizottság gyűjti össze. Az élő művészeket ugyanezen bizottság hívja meg részvételre, ezenkívül beklídheti idevágó műveit mindenki, aki Magyarországon működik, vagy tanulmányait, ha csak részben is, Magyarországon végezte. A beklídhett művek elfogadása felett a bíráló-bizottság dönt. A műveeknek a Múcsarnokba és vissza szállításáról a beklídhő tartozik gondoskodni saját ter-

hére. 8. Beküldési idő 1925 szeptember 15–20, mely határidőn túl *semminemű beajánlásnak helye nincs!* Az e célra szolgáló bejelentési nyomtatványok a Múcsarnok titkári hivatala úján szerezhetők be. A bejelentéshez mellékelendő a szerző nyilatkozata, hogy műveinek az 5. alatt említett albumban való reprodukciójába beleegyezik. 9. A kiállítás október 11-én nyílik meg a tati november végéig. 10. A beküldött és a bíráló-bizottság által elfogadott műveknek a kiállítás bezárta előtt való visszavonása semmi jogcímen sem történhetik meg. 11. Minden egyesekben a Képzőművészeti Társulat kiállítás szabályai és felhívási maradvánok irányadóak, melyeknek minden pályázó és pályamű alá van vetve. c) *A bíráló-bizottság.* 12. A bíráló-bizottság végzi a 7. alatt körülírt kiállítási anyag összegyűjtését, a beküldött művek felvételi elbírálását, a kiállítás rendezését, a díjak, helyezések a vásárlások felett való döntést a válogatás össze a albumban reprodukálendő anyagot. 13. A bíráló-bizottság tagjai: Lukács György v. b. t. t. elnök, Deák-Ebner Lajos, Lyka Károly, Majovszky Pál dr., Petrovics Elek, Strobl Alajos és Wolfner Gyula. A bizottság jegyzője Pauer Géza, a Képzőművészeti Társulat főtitkára. 14. A díjak a bíráló-bizottság döntését követő 24 óra alatt felületlenül kiadandók. 15. A bíráló-bizottság döntései végérvényesek. d) *Különös határozmányok.* 16. Az a) pontban megnevezett díjakon kívül esetleg felajánlandó díjakat ugyancsak a c) pontban említett bizottság ítéli oda. 17. A bíráló-bizottság a díjakon kívül jogosult „kiintéző elismeréseket” is kiadni.

PÁLYADÍ MÁNYOKY ADÁM ÉLETRAJZÁRA. *Mányoky Rákóczi-képe* nének bemutatásakor gróf *Klebeiszberg Károly* kultuszminiszter egy komoly levéltári kutatások alapján megírandó *Mányoky Ádám-életrajz* sürgősen szükséges voltáról tett említést és e célra tízmillió koronát helyezett kiállításba. *Jánoshalmi Nemes Marcell* a miniszteri kezdeményezés támogatásul a maga részéről huszonötmillió koronát ajánlott fel pályadíjjal. A Gyűjteményegyetem igazgatótanácsa — mint értesülünk — rövidesen dönteni fog, hogy megbízást ad-e az életrajz megírására, avagy pályázatot hirdet.

A SZINYEI MERSE PÁL TÁRSASÁG BARÁTAINAK KÖRÉBŐL.

SORSOLÁS. A Szinyei-Társaság Barátai Körének tagjai közötti rendezendő műtárgy-sorsolásra a Szinyei-Társaság művésztárgyai a következő műtárgyakat ajándékozták: Csók István egy festményt, báró Hatvány Ferenc egy színes rajzot, Herman Lipót egy festményt, Iványi-Grünwald Béla három kézzel színezett litográfiát, Kisfaludi-Strobl Zsigmond egy gipszszobrot, Lux Elek egy gipsztáncosnót, Mattyasovszky-Zsolnay László egy festményt, Pólya Tibor egy festményt, Rippi-Rónai József egy rajzot, Rudnay Gyula egy festményt, Szónyi István egy rajzot és egy sorozat rézkarcot, Vaszary János egy

színes rajzot, Zádor István egy festményt és két rézkarcot, a Baráti Kör tagjai közül Fränkel Ernő két olajfestményt, Rados Ernő egy olajfestményt és egy sorozat rézkarcot, Révai Ödön egy sorozat színes litográfiát és Silbermann Ábris egy olajfestményt.

E műtárgyak fele június hó végén, másik fele pedig október hóban kerül sorsolásra. A június sorsoláson részt vesz a Barátok Körének minden tagja tagsági igazolványának számával. A tagsági igazolványt legalább a féltévi tagsági díj lefizetése ellenében a Magyar Művészet kiadóhivatala küldi meg. Azok a tagok, kik új tagokat gyűjtenek, annyi számmal jársanak, ahány új tagot szereztek.

SZINYEI-MAJÁLIS. A magyar művészek és műbarátok kedves ünnepe volt a Szinyei-Majális, melyet a Szinyei-Társaság Barátainak Köre június 20-án rendezett. Előkelő közönség jelent meg a Gellért-szálló téllkertjében, ahol bemutatásra kerültek a sorsolásra felajánlott műtárgyak.

KEDVEZMÉNY A SZINYEI-TÁRSASÁG BARÁTAI KÖRÉNEK TAGJAI SZÁMÁRA. A Szinyei-Társaság első kiadványának, a „*Szinyei-Emlékkönyv*”-nek néhány példánya még kapható. Ebben a könyvben Berzevich Albert, Divald Kornél, Lázár Béla, Lyka Károly, Meier Simon, Molnár Géza és Petrovics Elek írtak a nagy mesterről cikkeket és tanulmányokat. A Barátok Körének tagjai e könyvet levelezőlapon (Szinyei-Társaság Budapest, I. Villányi-út 12.) rendelhetik meg. Ára fizetve 20.000 korona, kötve 24.000 korona és az utánvétel költsége.

IVÁNYI-GRÜNWALD BÉLA kézzel színezett litográfiát a Szinyei-Társaság Barátai Körének tagjai 10% kedvezménnyel kaphatják a művésznél. (Deák Ferenc-tér 3. V. em.)

*A szerkesztésért felelős:
Dr. Majovszky Pál.*

Kiadó: Nagy Ernő.

Szerkesztőség: Erzsébet-körút 5. III. 28.

*Szerkesztőségi órák: kedd d. e. 11–12,
péntek d. u. 5–6.*

Lapzárta május 25.